

THE UNIVERSITY OF KLAIPĖDA
THE LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

Vasilijus SAFRONOVAS

THE COMPETITION OF IDENTITY IDEOLOGIES IN A
CITY OF SOUTH-EASTERN BALTIC SEA REGION: THE
CASE-STUDY OF KLAIPĖDA IN THE 20TH CENTURY

Summary of doctoral dissertation
Humanities, history (05 H)

Klaipėda
2010

The dissertation was prepared at the University of Klaipėda during 2007-2010.

Scientific supervisor:

Assoc. Professor, Dr Habil. Alvydas NIKŽENTAITIS (The Lithuanian Institute of History; humanities, history 05 H)

The evaluation of the dissertation and the public defence will be carried out by the University of Klaipėda and the Lithuanian Institute of History appointed Scientific Committee for History:

Chairman:

Dr Darius STALIŪNAS (The Lithuanian Institute of History; humanities, history 05 H)

Members:

Dr Rasa ČEPAITIENĖ (The Lithuanian Institute of History; humanities, history 05 H)

Professor Dr Raimundas LOPATA (The University of Vilnius; humanities, history 05 H)

Professor Dr Algimantas VALANTIEJUS (The University of Vilnius; social sciences, sociology 05 S)

Assoc. Professor Dr Vygantas VAREIKIS (The University of Klaipėda; humanities, history 05 H)

Opponents:

Dr Česlovas LAURINAVIČIUS (The Lithuanian Institute of History; humanities, history 05 H)

PD Dr Ruth LEISEROWITZ (The German Institute of History in Warsaw; humanities, history 05 H)

The public defence of dissertation is announced to take place February 25, 2011 at 13:00 in the Aula Hall (Block 6) of the University of Klaipėda.

Address: Herkaus Manto Street 84, LT-92294, Klaipėda, Lithuania.

The summary of doctoral dissertation was dispatched on January 24, 2011.

The dissertation is publicly available at the libraries of the University of Klaipėda and the Lithuanian Institute of History.

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
LIETUVOS ISTORIJS INSTITUTAS

Vasilijus SAFRONOVAS

TAPATYBĖS IDEOLOGIJŲ KONKURENCIJA PIETRYČIŲ
BALTIJOS JŪROS REGIONO MIESTE:
XX AMŽIAUS KLAIPĖDOS ATVEJO TYRIMAS

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, istorija (05 H)

Klaipėda
2010

Disertacija rengta 2007–2010 metais Klaipėdos universitete.

Mokslinis vadovas:

doc. habil. dr. Alvydas NIKŽENTAITIS (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Disertacija ginama Klaipėdos universiteto ir Lietuvos istorijos instituto istorijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

dr. Darius STALIŪNAS (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Nariai:

dr. Rasa ČEPAITIENĖ (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

prof. dr. (HP) Raimundas LOPATA (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

prof. dr. (HP) Algimantas VALANTIEJUS (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05 S)

doc. dr. Vygantas VAREIKIS (Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Oponentai:

dr. Česlovas LAURINAVIČIUS (Lietuvos istorijos institutas, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

doc. dr. (HP) Ruth LEISEROWITZ (Vokietijos istorijos institutas Varšuvoje, humanitariniai mokslai, istorija – 05 H)

Disertacija bus ginama viešame Istorijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2011 m. vasario 25 d. 13 val. Klaipėdos universiteto Auloje (VI korpusas).

Adresas: Herkaus Manto g. 84, LT–92294, Klaipėda, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2011 m. sausio 24 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Klaipėdos universiteto ir Lietuvos istorijos instituto bibliotekose.

ENGLISH SUMMARY OF DOCTORAL DISSERTATION

Research Problem and Relevance

The problem dealt with in this dissertation is theoretical: it seeks to resolve the issues of what determines the competition of identity ideologies, what its manifestations are and what variations of demonstration of belonging and separateness of the population in a particular city of the South-Eastern Baltic Sea region can be created by this competition.

Such study is based on assumptions that a) it is impossible to reveal the collective component of identity without evaluation of a number of phenomena and processes which take shape in public communication space¹; in other words, when dealing with the collective component of people's identity, the focus of attention should be oriented towards the public communication process; b) the meanings constructed and maintained in the public communication space do not constitute the identity as such²; these meanings make up a certain system, which will be referred to herein as *identity ideology* (when ideology is understood as a system of meanings and meaning-based ideas inducing certain actions, which, in this particular case, is understood as a system forming an individual's identity but not identical to such identity); c) the identity orienting and maintaining meanings always exists within the context of other publicly maintained meanings. The matrix of meanings in public circulation may be portrayed as a reflection of the society's structure. It is composed of multiple networks of "overlapping" meanings, which, depending on the social unit to be consolidated through such networks in quantitative and qualitative aspects, are arranged on several levels: from the networks of meanings maintaining affiliation to a political party or social group to such networks, which attempt at consolidation of "all" on the ground of belonging to a single confession or a single nation. Such networks

¹ Public communication space denotes the milieu of public information exchange limited by dissemination facilities of transferred information and other factors encompassing a city, region or state.

² This work follows approaches supported by Jan Assmann, Jürgen Straub and other authors proposing that identity is an individual expression where collective dimension exists to the extent it is perceived and recognised as own by individual consciousness.

of meanings create respective communication milieus¹, where such meanings circulate. Such milieus are differentiated one from another by cultural differences and communication barriers of the individuals participating in these milieus.

However, if multiplicity of the identity-forming networks of meanings in the public communication space is acknowledged, the need arises to establish relationship among different networks of meaning. This relationship often forms on the same level, when relationship of one class to another, one confession to another, one nation to another is defined. Theoretically it is possible to distinguish several types of such relationship. Normally, people participating in different communication milieus without sharing large information volumes get isolated. Thus, in case of a weak contact among communication milieus, and especially when these milieus are more or less equal in respect of power, the meanings in public circulation taking place in such milieus find themselves in *co-existential* relationship. On the other hand, if communication milieus are not tantamount in respect of power, and participants in these milieus possess more facilities to share information, exchange and adaptation of particular meanings occurs. *Adaptation*, as a pattern of meaning relationship, leads to acculturation as denoted in cultural anthropology. Finally, efforts to mobilize society and win it over, consolidate primacy of own meanings in the public communication space, which frequently find expression in stereotyped orientation against “others”, may reach an extreme expression – *competition* of meanings.

No generalization of a single expression of the relationship of these meanings has been given in theoretical literature up to date; nonetheless, the effect of multiplicity and competition of the meanings upon identity has been more than once touched upon and construed in a variety of perspectives. Is it, however, possible to adequately perceive formation of identity without exploration of this relationship? Such knowledge is especially relevant when dealing with the 20th century in the course of which attempts to recruit and consolidate “masses” on the basis of nationalist ideas led to an unprecedented conflict of identity ideologies.

It is this pattern of relationship among the meanings of identity ideologies in the public communication space giving rise to the biggest conflicts that the research in this dissertation is dedicated to. The pattern of competition has

¹ Here and hereinafter “communication milieu” denotes such environment where communication takes place amongst individuals who perceive communicative meanings of elements of respective symbols, images, etc. in more or less the same way.

been chosen for analysis, because it was exactly this pattern that manifested in conflicting potential that antagonized society in a particularly critical manner and in some aspects entailed disastrous consequences in the 20th century. Manifestation of the competition pattern in a city has been selected for the reason that cities are spaces of intensive communication and exactly such spaces serve as the ground for especially blatant efforts to orient identities.

Subject, Objective and Tasks of Study

There exist a number of approaches to research a selected theoretical problem. Competition, as a pattern of relationship of identity ideologies, is advantageously exposed where, due to certain causes (mostly expressions of political and territorial claims), attempts are made to actualize mutual conflicts of meanings circulating in different communication milieus in such way as to inculcate “righteousness” of own meanings and negate “other” meanings. Therefore, in an attempt to disclose competition of identity ideologies it is imperative to choose a city, which, in terms of geography, is situated in between different cultures, whose adherents seek to appropriate the city by denying meanings of each other. Hence, it seems relevant to focus on peripheral cities situated on multicultural borderlands. One of such is the South-Eastern Baltic Sea region, which is conditionally understood here as an area encompassing administrative units, namely provinces of Posen, West Prussia and East Prussia of the Kingdom of Prussia, which existed at the turn of the 20th century.

The choice of the South-Eastern Baltic Sea region as a specific context for the research of the relationship of the meanings in the public communication spaces of peripheral cities, on the one hand, was dictated by the analyses of the identity forming meanings in the present cities of Gdańsk (Danzig) and Bydgoszcz (Bromberg)¹, which belong to the given region, conducted in the latter decade, on the other hand, it was determined by the multiculturalism of this particular region. Nevertheless, in spite of the multiculturalism characteristic to the South-Eastern Baltic Sea region, it is domination of the German

¹ LOEW, P. O. *Danzig und seine Vergangenheit 1793-1997. Die Geschichtskultur einer Stadt zwischen Deutschland und Polen* (Einzelveröffentlichungen des Deutschen Historischen Institut Warschau, Bd. 9). Osnabrück, 2003; DYROFF, S. *Erinnerungskultur im deutsch-polnischen Kontaktbereich. Bromberg und der Nordosten der Provinz Posen (Wojewodschaft Poznań) 1871-1939* (Einzelveröffentlichungen des Deutschen Historischen Institut Warschau, Bd. 19). Osnabrück, 2007.

culture and language in the cities of the region that represents the element, which integrated the given region in the late 19th century. With exception of Poznań (Posen), where the Polish were dominant linguistically, though the German-speaking population was on increase, at the turn of the 20th century the German culture and language was dominant in the remaining urban centres, which possessed the status of urban districts (German *Stadtkreis*) in the three provinces of Prussia. With the rise of German nationalism, emphasis was put on the German past of these cities attempting to symbolically reinforce Germanness in the public communication space. On the other hand, the end of the 19th century and early 20th century, with the formation of modern Polish and Lithuanian national movements, saw strengthening of the Polish and Lithuanian aspirations inspired by nationalist ideas to many of these cities and adjacent territories. As a result, following the First World War, when the major part of the territory of Posen and West Prussian provinces were incorporated into Poland in 1920 and part of East Prussia (Klaipėda Region or Memel Territory) was detached from Germany in 1920 and annexed by Lithuania in 1923, the German-dominated cities which were incorporated by the new national states were turned into hostage of nationalist struggles. As shown by the abovementioned studies, due to these causes similar processes were operating in Bydgoszcz and, to a lesser degree, in Gdańsk. The place of Klaipėda within this context, thus far, has not been the subject of study in historiography.

Just as Gdańsk, Klaipėda was dominated by Germans both in quantitative and qualitative terms, being a part of the German Empire at the beginning of the 20th century. However, it was Klaipėda and adjacent territories, designated as the Klaipėda Region, that the statesmen of a newly created state, Lithuania, started laying territorial claims during the First World War. Balancing between the blocks that created the Versailles system and the one that demonstrated revisionist inclinations in its respect, they managed to obtain recognition of the Klaipėda Region for Lithuania by the Entente states in 1923. Notwithstanding this, the region's integration into the Republic of Lithuania in the interwar period was not successful in all respects primarily due to the autonomous status within Lithuania received in 1924. It has already been stated in historiography that the influence of Germany upon the population of the Klaipėda Region and, in its turn, orientation of the local population towards Germany had persisted during the entire interwar period and Lithuania failed to dampen it. Despite the efforts of Lithuanians to reinforce symbols of belonging to Lithuania (just as Polish did in Bydgoszcz which went to Poland), the strong influence of the German population still

living in these cities and supported by Germany often impeded successful integration of such type. This factor determined that the confrontation of Lithuanian and German nationalisms was a persistent feature of the public communication space in the interwar Klaipėda until Lithuania handed over the Klaipėda Region back to Germany in 1939 following ultimatum of Germany.

By the end of the Second World War or in the first post-war years, almost all the cities in the South-Eastern Baltic Sea region lost their former population: the local inhabitants were evacuated from some cities, for instance, Klaipėda, before entrance of the Red Army, while from others (Gdańsk, Kaliningrad (former Königsberg), etc.) majority of Germans were expelled or deported after occupation. Germany's influence in the South-Eastern Baltic Sea region was eliminated with reliance on geopolitical power of the Soviet Union, and the German-dominated cities in the region went to Poland and the Soviet Union. For the purpose of their integration, employment of the meanings of Russian nationalism, as increasing numbers of scholars are now proposing, was initiated in addition to the Polish and Lithuanian nationalisms, notwithstanding the fact that anti-nationalistic elements were prevalent in the system of meanings formally sanctioned by the Soviet Union. The common thing in these particular developments was that the meanings of Polish, Lithuanian and Russian nationalisms made relevant in the public communication space were, to a varying degree, adapted to the dominant ideology of the USSR. This state of things had a potential to incite confrontation of nationalist and Soviet ideologies, which inevitably manifested in differing patterns in the different cities of the South-Eastern Baltic Sea region. Certain identity orientation processes taking place in Gdańsk and Kaliningrad after the Second World War, which have been revealed in greater detail in recent studies, enabled their authors (Peter Oliver Loew, Eckhard Matthes) to get insight into certain manifestations of competitions between the officially sanctioned and unofficial meanings or alternative meanings. Such manifestations were current in Klaipėda in the post-war period as well.

The above makes it possible to propose that Klaipėda is the city which public communication space clearly reflects the more general processes of the competition of identity ideologies, which took place in the cities of the South-Eastern Baltic Sea region in the 20th century. Thus, the regional context defining similarity and specificity of the competition of identity ideologies, which took place in Klaipėda, affords presumption that the choice of Klaipėda for comprehensive representation of the competition of identity

ideologies on the ground of nationalism in a city of the South-Eastern Baltic Sea region is appropriate, allowing to explain such competition of identity ideologies on the basis of a single case to such extent as it is generally possible to do on the basis of a single case study.

Understandingly, the principles of comparative history would require that the data on Klaipėda are compared with the data of other cities in the South-Eastern Baltic Sea region. The current state of research, however, does not yet provide for the facilities to discuss the trends common to the region's cities in the light of comparative method in a single work. Firstly, it is necessary to examine the situation in Klaipėda itself, and, based on the case study, give an answer to the question formulated in this dissertation leaving the possibility of a comparative study for the future. Therefore, theoretical problem in this dissertation is resolved on the basis of empirical data analysis of one case. This is regarded as the so-called "case analysis in a comparative context"¹, which does not purport to provide explanations relevant for all cases, nor does it aim at formulation of an "ideal type" generalization. This analysis rather aims at producing generalizations, limited by one case empirical data, of phenomena generic to many cities of the South-Eastern Baltic Sea region (naturally, similar conditions being present), and thereby to contribute to generalization of competition of identity ideologies incidental to multiple cases on the basis of a single case.

In addition, by strictly limiting the research subject it should be said that the focus in this dissertation will not be placed upon competition of all identity ideologies in Klaipėda, but only on such identity ideologies, which had the biggest consolidating potential, and such ideologies in the 20th century were either nationalist or influenced by nationalism. It is natural that, as a consequence, a number of other aspects which were operating in formation of Klaipėda population identities will remain outside the scope of this dissertation, i.e., this dissertation does not examine identity ideologies which sought to consolidate inhabitants of Klaipėda on exclusively religious, social or other non-nationalist grounds.

In view of the above formulated research problem and the specified study subject, the **objective of the doctoral dissertation** is to disclose the influence of the competition of the main consolidating identity ideologies in the public communication space of the city of Klaipėda on the identity of inhabitants of this city in the 20th century and formulate the pattern of the

¹ RAGIN, C. C. *The Comparative method. Moving beyond qualitative and quantitative strategies*. Berkeley, Los Angeles, London, 1987, p. 34-35.

competition of such identity ideologies in the city of the South-Eastern Baltic Sea region on the ground of empirical data.

To attain this objective four **tasks** are formulated: 1) to analyse the semantics of nationalist identity ideologies actualized in Klaipėda and patterns of symbolic and ritual maintenance of such ideologies in the public communication space in 1918 to 1939, 1945 to 1988 and after 1988; 2) determine stages of the competition of identity ideologies maintained in Klaipėda and essential factors impacting such competition; 3) evaluate potentials of efficacy of the semantics of identity ideologies and their competition in the public communication space of Klaipėda; 4) identify the changes which deactualized the competition of identity ideologies in Klaipėda at the end of the 20th century.

These tasks are accompanied by the aim formulated in the objective of the work to provide theoretical pattern based on generalizations derived from processing and interpreting the empirical data of Klaipėda case, which would reflect the principal theoretical problem of the dissertation in giving answer to the above formulated question as to what determines the competition of identity ideologies, what its manifestations are and what variations of demonstration of belonging and separateness of the population in a particular city of the South-Eastern Baltic Sea region in the 20th century can be created by this competition. The main propositions implementing this aim of the study are given in the conclusive section of this dissertation in contrast to the above designated four tasks, which are implemented in the three chapters of the research section.

Research methodology

In order to contribute to resolution of the above stated problem and accomplish the study tasks defined, it is imperative to combine the methodology of analysis of historical sources and comparison of the past phenomena, which is usual in historiography, with the tools offered by the branches of interdisciplinary sciences. The viewing angle chosen in this dissertation has been determined by employment of the below additional methodological tools:

1. *A constructional approach to identity study based on theories of cultural anthropology, sociology and social psychology.* Based on these theories, identity is understood as a complex social phenomenon with the meanings defining its collective component being situational and dynamic. Relevance of specific meanings (as well as an individual's need for identifi-

cation) is engendered by a particular communication space and mobilization processes operating in it at a specific time. They generate needs of affiliation or dissociation, or needs to demonstrate one's own belonging or idiosyncrasy, for demonstration (sending specific message, participating in a ritual or ceremony, etc.), as noted by Meyer Fortes¹, is the only way to express the identity induced by such needs (to expose publicly situational "self"). Thus, a particular communication space thereby is understood as the space, which maintains specific meanings supporting identity collectivity. Assignment of meanings to "ourselves" and "others" is the result of both creativity and the ratio of powers² emerging in a specific communication space, hence by maintaining the thesis that collective component of identity is constructed, in the first instance, I mean that constructed are a) the semantics enabling identification with a collective, b) ratio of powers enabling circulation of such semantics and formation of "we" and "others" concepts in a specific communication space.

Such theoretical context allows projecting the research trends which are essential to follow when analyzing maintenance of identity ideologies in the public communication space. Firstly, it is requisite to ascertain in which communication milieus, at what time and why at a particular time certain meanings of identity ideologies were maintained. Secondly, it is essential to clear up what symbols and rituals expressing belonging and separateness associated with these meanings were generated and maintained in the public communication space. The third task is to determine the ratio of the powers created in the said space in which a particular identity ideology was maintained, and to what extent are acceptable and effective the meanings of the symbols and rituals associated with it taking into account the ratio of the mentioned powers and cultural and political self-perception of the people in a particular space.

2. *The theory of culture of remembrance.* It provides the answer as to what symbols and rituals should be studied in a specific public communication space and what such symbols and rituals purport to be. The culture of remembrance is understood on the ground of classical insights of Maurice Halbwachs, Jan and Aleida Assmann which gave a comprehensive explication of connections between identity and collective memory practices, and the

¹ Plg. FORTES, M. Problems of Identity and Person. In *Identity: Personal and Socio-Cultural. A Symposium*. Ed. by A. JACOBSON-WIDDING. Uppsala, 1983, p. 393-395.

² Power is used here in semiotic sense as subjection to own will by managing communication messages in one or another role.

model of the research of cultures of remembrance formulated by the Collaborative Research Centre Memory Cultures at the University of Giessen. It is defined herein as a system of meanings which is formed through various forms representing the past by actualizing the past and stimulating “collective memory”.

Several main theses have been formulated for its comprehensive research:

1. The society is made up of concrete “overlapping” communication milieus, therefore, in the first instance, it is necessary to identify these milieus by clarifying what factors and to what extent make people bound and separate at a given time in a given place.

2. There are as many cultures of remembrance as there are communication milieus, thus it is important to consider the mutual relationship of the meanings circulating in these milieus.

3. The meanings maintained in each culture of remembrance occupy certain position in the public communication space depending on the capacities of influence on the latter at disposal of the particular groups which actualize memories. Thus, it is essential to identify what is publicly hegemonized (transformed into matter-of-course) and what is marginalized, to what extent the public communication space is under control, which interest groups are dominant and non-dominant there and what kind of support they enjoy. It is especially important to establish orientation and level of activity of the intellectual part of the population of a given place in the mentioned space, because the fact whether this part of population supports or not the publicly consolidated meanings presupposes, to a large extent, not only the choices of particular meanings but also their dissemination and efficacy.

4. For the purpose of identification of the media (forms and tools representing the past) “embodying” and transmitting memories, it is necessary to connect them to the specific formal and informal groups which seek, through mediation of these media, to actualize the past and reinforce the memories supporting their group identity.

5. Meanings are maintained in the culture of remembrance through textual, visual and verbal (nowadays including virtual) information transmission channels. They are mediated in speeches delivered on festive occasions, anniversaries, memorial ceremonies and in performed rituals, in semantics of monuments, memorials and other memorialisation objects (for instance, architectural), in the naming of topographical places (streets, squares and other public spaces; even such objects as a city or landscape may be signified), in museum and exhibition items, in professional, didactic or amateur historiography, in semantics of fiction literature, cinema, photogra-

phy and other iconography using past symbols and images; any records depository may also be treated as a memory-maintenance tool; finally, public debates in modern society on the past play quite a significant role in this context. For the purpose to identify all these sources of the meanings maintained in the culture of remembrance, it is significant to identify, in addition to their initiators, the reasons why a specific form or tool for representing the past is chosen (and what for it is done at any particular time), in what way their semantics is incorporated into the attitudes dominant and non-dominant in the public communication space, and which images of the past are made relevant and which are not.

Thus, the theory of culture of remembrance enables identification of the patterns and instruments of maintenance of identity ideologies to be focused upon in research of public expression of such ideologies.

3. *The so-called “modernist” nationalism study theories.* Keeping in mind that the nationalist identity ideologies exerted the biggest influence in the case of research of the competition of meanings manifest in the public communication space, the nationalism study theories are employed in the dissertation to interpret the semantics of nationalist ideologies and dissemination of such content in the society. These theories are relied on in the search of explanation of the “ideal case” how the awareness of belonging to a nation originated in people’s self-perception in the 19th and early 20th century, which factors of social, economic and cultural change made the greatest impact on emergence of nationalist identity ideologies, public dissemination and maintenance of the meaning content of these ideologies. Especially much attention in this case is given to the insights of George Lachmann Mosse, which are linked to the classical theories emphasizing the impact of the factor of communication condition change and social mobility upon evolvment of nationalism, namely the theories of Karl Wolfgang Deutsch, Ernest Gellner, Benedict Anderson.

4. *The methodology of public discourse analysis combining critical discourse analysis and analytical approaches of the theory of discourse developed by Ernesto Laclau and Chantal Mouffe.* This methodology provides a tool for the research of the semantics of a particular nationalist identity ideology and its construction. The choice of combination of the critical discourse analysis and the theory of discourse developed by E. Laclau and Ch. Mouffe has been dictated by reason that the programme of the critical discourse analysis, by combining the approach of Michel Foucault with linguistic microanalysis, stating that discourse not only shapes but also is shaped, and advocating to focus on the meaning of each word in the

general sentence and social context for the purpose of discourse research, is to a greater extent practicable for a detailed critical research of texts and speeches recorded in writing. In its turn, the theory of E. Laclau and Ch. Mouffe, combining post-Marxist and poststructuralist approaches, is significant in that its authors apply the tools of discourse analysis not only in respect of texts but also to many other meaning transmission instruments and maintenance patterns (e.g., the discourse analysis rules may also be employed here to study public ceremonies). Furthermore, they interpret discourse meanings through the prism of hegemoniality, which is especially relevant for disclosure of the issues tackled in the dissertation (when hegemoniality is understood as transformation of respective meanings affected by certain power accumulation and utilization into self-evident, “natural” meanings within the context of other meanings only).

The novelty of research

Up to date, no other research, which employs the mentioned methodological and problem aspects combining analytical view approaches to the competition of identity ideologies, has been conducted in the context of the South-Eastern Baltic Sea region historiography. Anyway, this does not mean that such researches have not been done at all. Some issues coterminous in problem and methodological aspects have already been touched upon. Especially worth mentioning are the studies which, in different aspects, dealt with the meanings that figured in the public communication space of the cities of the South-Eastern Baltic Sea region and patterns of their maintenance by applying the historical culture or culture of remembrance analytical methodological tools. At least four such aspects can be identified:

- a) Historical analyses of the development of remembrance cultures in the cities of the South-Eastern Baltic Sea region;
- b) Analyses of fixed time and place, mostly contemporaneous cultures of remembrance in individual cities, which can follow historical, sociological, or philosophical research approaches;
- c) Researches of mental appropriation of cities where much attention is given to meaning conversions and other strategies of appropriation of other cities or alien parts of such cities in certain systems of meanings;
- d) Analyses of individual symbols and plots which are rendered relevant in the city's communication space for one reason or another, and changes of meanings and actualization contexts, which are accomplished by selecting the symbol or subject itself as an object of research or totality of symbols and subjects actualized in a particular city or space.

The overview of the studies (done in the dissertation) dedicated to various aspects coterminous to those in the dissertation in terms of problems or methodology demonstrates that the patterns to conduct research of maintenance of identity ideologies in the cities public communication spaces have been developed and applied in a number of cases. On the other hand, it shows that rather narrow research approaches in terms of topics and problems have been dominant in previous historiography. Merely a few exceptions could be mentioned (e.g., research by Robert Traba¹), where these approaches are amplified to the analysis of the identity forming meanings and collective rituals maintaining it.

Attempting to assess the work that has been done up to now in the research of a particular case study, i.e., inquiring into the extent that the range of problems analyzed in the dissertation has been examined in different aspects in historiography of Klaipėda, it has been ascertained that just a few aspects of this problematic were touched upon. The issues of identities research in Klaipėda historiography, as often as not, are examined in an oversimplified way with the prevalence of essentialist approach to identity research, without demonstrating identity dynamism and situationality, the discourse defining identity is dissociated from the power sources spreading it and is identified with the people's identity as such, which is often imposed by researches on the entire group. These problems do not constitute an exclusive feature of Klaipėda historiography. They just demonstrate that historians, while researching the people's affiliation and dissociation phenomena in the past, give too little attention to the combination of theoretical identity interpretations produced by contemporary authors of social psychology, sociology, cultural anthropology and empirical data.

The review of the studies performed heretofore enables definition of the novelty of the research accomplished in the doctoral dissertation within the context of contemporary historiography:

1. In spite of the multifaceted analyses of remembrance cultures and identity making phenomena in the cities of the South-Eastern Baltic Sea region, the competition of identity ideologies in the public communication space of any single city of the given region in the 20th century has not yet been essentially examined.

¹ TRABA, R. „*Wschodniopruskość*“. *Tożsamość regionalna i narodowa w kulturze politycznej Niemiec*. Wyd. 3. Olsztyn, 2007.

2. The semantics of the identity ideologies which manifested in the public communication space of Klaipėda and their maintenance patterns have not yet been analysed in detail and mutually compared in historiography.

3. In the researches of the identity of the populations of Klaipėda Region and Prussian Lithuania at the end of the 19th century and early 20th century the essentialist approach is dominant which equates the publicly maintained semantics of identity ideologies with the identity as such. This state of thing prevents from understanding the identity situationality, dynamism and calls for a new interpretation (especially concerning the issue of the *Memelländer* concept).

4. Historiography has not exposed the transformations of nationalist identity ideologies which were maintained in the public communication space of Klaipėda in the second part of the 20th century and at the turn of the 21st century.

Furthermore, novelty of the research is represented by the level of use of sources since, in the course of preparing the dissertation, factual information afforded by various periodicals (including publications in German) published in Klaipėda has been methodically reviewed and introduced into scientific research practice to such extent for the first time.

Structure of dissertation and abstract of contents

The work is composed of the introduction, three chapters, conclusions, the list of reference sources and literature used in the text and one appendix. The narrative section is divided on the chronological principle. The most important findings based on examination of the empirical data are given in the conclusions.

The first chapter of the dissertation – **Impact of German and Lithuanian Nationalisms upon the Processes of Identity Construction in Klaipėda (1918-1939)** – is split into three subsections.

The first subsection “Impact of German Nationalism upon Identity Construction Processes in Klaipėda” deals with two issues:

1. In which communication milieus were maintained the meanings based on the German nationalism in the interwar period Klaipėda, how did these milieus change, in which periods was maintenance of such milieus the most active and why these particular periods? In this given case, the greatest focus is placed on the meanings, which were linked to the identity category of *Memelländer* (which semantics were subordinated to another identity category of *Memeldeutsche* in 1938), because it was exactly this category that was employed in an attempt to rally and keep the local inhabitants of the

Klaipėda Region, Germans and Prussian Lithuanians alike, in the orbit of German culture.

2. Which meanings were assigned to the category of *Memelländer* (thereafter to *Memeldeutsche*) and thereby used to maintain the pro-German orientation of the Klaipėda Region population? What symbols and rituals standing for belonging and separateness in association with these meanings were generated and maintained in the public communication space of Klaipėda?

Attention is given in the final paragraphs of this subsection to the parallels between the semantics and patterns of maintenance of the pro-German identity ideology in the interwar Klaipėda and East Prussia. Based on the results of “East-Prussianism” analysis performed by R. Traba, it is proposed that a number of meanings and patterns of their maintenance concurred in defining “East-Prussianism” and “Memellandism”.

The second subsection “Impact of the Lithuanian Nationalism upon Identity Construction Processes in Klaipėda” discusses two analogous issues. Firstly, are discussed such issues as the process of formation of the communication milieu, which maintained the meanings based on the Lithuanian nationalism in the city of Klaipėda after 1918, what internal conflicts were relevant to the social network on the basis of which such milieu was in making, and in which periods the latter meanings were maintained most actively and exactly why these periods? Secondly, the semantics of the pro-Lithuanian identity ideology, compatibility of world outlook of the Prussian Lithuanians and the Lithuanians of the “Greater” Lithuania in this content are examined, in-depth look is made into what the symbols and rituals, expressing belonging and separateness associated with these meanings, were generated and maintained in the public communication space of Klaipėda.

The third subsection “Competition of the German and Lithuanian national Identity Ideologies and Influence Facilities” delves into the issues of what relationship between the semantics of the two ideologies had been emerging, what effect both ideologies were capable of making on the identity of Klaipėda citizens, and what conditions predetermined the result of the competition between the two nationalist identities.

The research presentation structure, which was applied in the first chapter of the dissertation, has been maintained in the second chapter – **Competition of Identity Ideologies in the Public Communication Space of Klaipėda in 1945 to 1988.**

This chapter is also subdivided into three subsections.

The first subsection “The Impact of the Soviet Identity Ideology on the Identity Construction Processes in Klaipėda” deals with the issues of the structure, transformation and idiosyncrasies of the social network which maintained the Soviet identity ideology in Klaipėda (this network is identified with the structure of the Communist Party members and the nomenklatura, as well as the circles of those who served its needs but did not belong to it); the causes which induced those belonging to the said network to maintain meanings of this ideology; analysis is given of the semantics of the Soviet identity ideology, symbolic representation and patterns of ritual maintenance of this semantics in Klaipėda following the Second World War. The subsection draws attention to ambivalence of the meanings of the Soviet identity ideology, which arose as the result of clash in the public communication space of Klaipėda of the semantics of this ideology maintained throughout the entire USSR with such semantics that answered specific interests of the ruling circles environment in the Lithuanian SSR.

The second subsection “The Impact of the Lithuanian Nationalism on the Identity Construction Processes in Klaipėda in 1945-1988” deals with the transformation of the communication milieu where semantics of the Lithuanian nationalist identity ideology in Klaipėda were maintained, and the differences between the milieus, which existed in the approximate period of 1945-1950 and in the seventies and eighties of the 20th century. It is discussed why such milieu failed to emerge in Klaipėda in the fifties and sixties. The meanings actualized in the public communication space of Klaipėda during the first post-war years are assigned to the mentioned ideology. The meanings that circulated in the later period are associated with the nationalized (Lithuanianized) Soviet identity ideology. The subsection examines the meanings of the latter ideology pertaining to Klaipėda and deals with the issue of their implementation and consolidation in the public communication space of Klaipėda in the seventies and eighties of the 20th century.

The third subsection “Competition and Influence Capacities of the Variations of the Soviet Identity Ideology and Lithuanian Nationalist Identity Ideology” provides analysis of three types of manifestation of the competition of identity ideologies in the post-war Klaipėda: a) the competition between the meanings of the Soviet and Lithuanian nationalist identity ideologies as exhibited in the public communication space of Klaipėda in the first post-war years; b) the competition of “pure” meanings of the Soviet identity ideology and the meanings of the nationalized Soviet identity ideology manifest in the public communication space of Klaipėda from the late forties to the late eighties; c) the “external” competition in the period from the Second

World War to the very late nineteen eighties, which public manifestation in Klaipėda was practically non-existent, however, exerting influence on the orientation of the semantics of the public communication space. This represents the competition of meanings of the German nationalist identity ideology, on the one hand, and meanings of all the aforementioned ideologies, on the other hand, since denial of the German claims to Klaipėda and Germanness of Klaipėda united both the Lithuanian nationalist and the Soviet identity ideologies and their modifications.

This subsection is concluded with deliberations as to what extent such changes in the competition of identity ideologies in the post-war Klaipėda were typical and specific in the context of other cities of the South-Eastern Baltic Sea region.

The third chapter of the dissertation **Changes in Identity Construction in Klaipėda after 1988: Between Lithuanian Nationalism and Consumer Culture** is dedicated to the analysis of three developments.

The first subsection of the concluding chapter “Hegemonization of the Lithuanian Nationalist Identity Ideology in Klaipėda” examines the aspects of discontinuity and continuity of manifestations of the competition of identity ideologies in Klaipėda in the period between 1945 and 1988. It tackles the issue of which (and why?) changes in the semantics of the Lithuanianized Soviet identity ideology in Klaipėda took place under the influence of conjuncture of Perestroika and Glasnost’ and restoration of Lithuania’s independence. It is proposed that the participants of the communication milieu wherein the meanings of the Lithuanian identity ideology circulated hardly changed, therefore, changes of the contents of this ideology in Klaipėda in 1988-1991 were not essential. In the process of hegemonization of the semantics of the Lithuanian nationalist identity ideology in Klaipėda majority of the symbols whose meanings maintained “pure” Soviet identity ideology were removed from the public communication space or conclusively refuted. Furthermore, for the purpose of maintenance of the Lithuanian nationalist ideology were employed the facts and plots related to the two essential “blank spots” in the narrative of the Lithuanian past: a) tragic developments (massacres, deportations to Siberia, forced migrations, etc.) in the mid-20th century related to the Lithuanian population (especially ethnic Lithuanians); b) the Interbellum Period as an epoch of forced termination of the Lithuanian statehood. The symbolic expression of these changes in Klaipėda after 1990 is discussed in the first subsection. It is concluded with the assertion that all the memorialisation initiatives maintaining hegemonization of the meanings of the Lithuanian nationalist identity

ideology in the public communication space after 1990 are typically represented by single acts (street naming, monument building) failing to create mobilizing ceremonies or rituals expressing affiliation to the identity ideology based on these meanings, and therefore not purporting dissemination of value orientations to such extent as they were disseminated in the interwar or post-war periods.

The question based on the above premises whether the meanings of the Lithuanian nationalist identity ideology are losing their rallying function in the public communication space of Klaipėda is examined in the second subsection “The End of the Competition of Identity Ideologies”. It discusses three tensions which emerge in the event of confrontation of the communication milieu maintaining hegemonized identity ideology with other power sources: a) the tension created as a result of clash of hegemonized meanings with the trends in the professional historiography; b) the tension created on the basis of coexistence (and not competition) of different group identity meanings when hegemonized meanings are not dominant in the public communication space (their supremacy is not consolidated) and exist side by side with the meanings utilized to maintain other group identities; the contents of these meanings stand in reciprocal opposition to each other, this opposition, however, does not develop into attempts to deny each other; c) the tension created due to radical changes in the communication facilities over the latter decades; such changes prevent hegemonized meanings from public domination.

The subsection states the fact that inhabitants of Klaipėda get increasingly involved into the new type communication spaces, the meanings circulating wherein trespass the previously valid communication barriers and create the concepts of belonging and separateness which were non-existent heretofore. As a result, the semantics of nationalist ideologies encounters the challenge, which makes collective community fragmented, neutralizes former values, dissociates the community maintaining meanings from any geographic spaces and renders these meanings marketable by transforming the signs of cultural idiosyncrasy and their meanings into brands. It is exactly these factors which create the effect in Klaipėda which challenges any conventional identity ideology maintained in the public communication space.

The third subsection “Consumer Culture as a Challenge to Domination of the Lithuanian Identity Ideology in Klaipėda” discusses actualization of meanings based on the logics of economic benefit which has been especially relevant in the public communication space of Klaipėda since 2000. No attempt is made in the subsection to pursue full study of the impact of

consumer culture in the public communication space of Klaipėda, therefore, not all the meanings based on the logics of economic benefit are focused upon. Only those meanings are examined which have relevance to the semantics of identity ideologies dealt with in the dissertation. Five aspects are identified of how operation of the logics based on economic benefit influence the publicly actualized meanings, which had earlier been used to maintain one or another type of identity ideologies:

1. Actualization of meanings based on the logics of economic benefit does not recognize employment of meanings of any single idiosyncratic identity ideology in the latter-decade Klaipėda.

2. Motives of formation of the respective image of the city of Klaipėda, attraction of tourists and buyers into the Old Town by making various facts and symbols of the past relevant to this particular part of the city induce giving preference to attractiveness of a specific fact or symbol, not to their belonging to a particular semantics.

3. The same motive of attractiveness plays an important role in choosing names for specific trade or service facilities, this choice, however, often dissociates the meanings assigned to a specific location from the location as such.

4. Based on the reasons of economic benefit, attempts are being made to “appropriate” certain practices for mass mobilization or mass impact, which formerly used to maintain meanings of identity ideologies, by transforming them (primarily) into the practices giving economic benefits.

5. The motives of economic benefit induce actualization of such meanings and creation of such brand development strategies which are totally dissociated from semantics of earlier identity ideologies.

Main Results and Conclusions

The analysis of patterns of ritual maintenance and meanings of the identity ideologies taking place in the public communication space of the interwar Klaipėda shows that, in this particular case, we deal with two phenomena: the effort to maintain (prevent severance) the connections of the Klaipėda Region's population with Germany and German nationalism and the effort to establish such connections with Lithuania and Lithuanian nationalism. In the first instance, such effort, starting from the year 1919, was supported by both parties – the pro-German oriented milieu in Klaipėda itself and by Germany. In the second instance, such mutual interest had not come into existence due to multiple reasons at least by 1933-1934; thus, in the course of the nineteen twenties consolidation of the Lithuanian identity ideology meanings in

Klaipėda was proceeding through the effort of a small circle of pro-Lithuanian oriented individuals who formed communication milieu in the city itself.

The meanings of pro-German identity ideology were oriented towards the majority of the local population: not only towards the local Germans but also the Prussian Lithuanians of the Klaipėda Region by making effort to keep them under the influence of the German culture. They confronted with the experience of the region's population to a lesser extent and were based on the common cultural elements subordinated to the semantics of the new rallying category of *Memelländer*. In the case of maintenance of pro-Lithuanian identity ideology, there were also efforts at consolidation of the entire society of the Klaipėda Region on the ground of belonging to the Lithuanian State, loyalty to the authoritarian regime of the Lithuanian National Union (*tautininkai*), however, at the turn of the nineteen thirties a clear-cut separation of the pro-German and pro-Lithuanian oriented city society was taking place in Klaipėda. Beginning with 1933 at the latest, the need to demonstrate mutual separateness and belonging to the German nation and the Lithuanian nation was reinforced in the semantics of both nationalist identity ideologies, which competed in the public communication space of Klaipėda. Consequently, at the turn of the nineteen thirties the combination of the regional peculiarity and tradition with the semantics of nationalist ideologies in both cases gravitated towards, more or less, "pure" semantics of nationalist ideologies orienting the identity of Klaipėda population in the direction of National Socialist Germany or the Lithuania ruled by the National Union regime respectively. This presupposes the conclusion that it was exactly in the nineteen thirties that intensive processes of German and Lithuanian nationalization of the society were taking place in Klaipėda. Nationalization of identity of Klaipėda population, growth of the relevance of demonstration of belonging and separateness and the increase of percentage of the Klaipėda population taking part in elections during the thirties would confirm that formation of the only alternative to the choice between belonging to the Germans and belonging to the Lithuanians, as the categories defined in terms of nationalism, was finalized in the public communication space of Klaipėda. Still, the discussion of the methods used to gain over people does not allow rejecting the probability that the demonstration of identification in the thirties by at least part of the Klaipėda population might have been declarative in both instances. There existed far more possibilities for nationalization by the younger generation in comparison to the older age cohorts of the Klaipėda population.

The turning points evidenced in the aforementioned competition of identity ideologies (1923-1925, 1930-1934, 1938-1939) were, in many cases, presupposed by the changes of Lithuanian and German policies in respect of the Klaipėda Region issue which, in its turn, stood in relation to (geo)political changes:

1. The 1923-1925 efforts of the pro-Lithuanian oriented Klaipėda society to publicly demonstrate Lithuanian character of the Klaipėda Region, reject its links with the former tradition of political allegiance and consolidate a new foundational myth of Klaipėda based on the plots and canons related to the Prussian Lithuanians' self-image of the past were basically dictated by a relative indefiniteness which had emerged in the interim period between annexation of the Klaipėda Region by Lithuania in 1923 and promulgation of the Klaipėda Region Convention in 1925. The pro-German forces were in a position to expect Germany's support to a lesser extent in this period in comparison to the subsequent years.

2. The 1930-1934 efforts of both Lithuania and the pro-Lithuanian oriented Klaipėda population to create at least loyalty to Lithuania by Klaipėda Region population on the basis of the "national unity", reinforce their links with Lithuania and weaken those with Germany, were dictated by the policies of the authoritarian regime, which consolidated in Lithuania at that period, and by the geopolitical changes coming to the fore at the same period, which in the end fostered unsuccessful attempts of Lithuania to re-orient its policies from Germany in the direction of the collective security system emerging in Europe.

3. The 1938-1939 efforts of the pro-German oriented Klaipėda society and the German structures standing behind it to publicly consolidate German character of the Klaipėda region and the links of Klaipėda with Germany, and refute initiatives of consolidation of the meanings of pro-Lithuanian identity ideology in the public communication space pursued by the Lithuanian society, also reflected the changes in the state of the relations between Lithuania and Germany, when Germany's position in relation to Lithuania strengthened following acceptance of the Polish ultimatum to Lithuania and settlement of the Sudeten crisis in favour of Germany.

Consequently, it is evident that the 1939 result (hegemonization and consolidation of supremacy of the meanings of German nationalist identity ideologies) of the competition of identity ideologies, which were manifest in the public communication space of the interwar Klaipėda, to a large extent, was determined by inequality of the powers that formed meanings of both ideologies and maintenance rituals and the very nature of the competition,

which manifested by radical attempts to consolidate own truth and negate each other. The outcome of this competition, in this particular case, was essentially predetermined by external factors resulting from the differences in geopolitical power of Germany and Lithuania in the interwar period. An entirely different result of the competition of identity ideologies was produced in Klaipėda in the period of 1945 to 1988.

In the first post-war years the competition between the meanings of the interwar Lithuanian nationalist identity ideology and the Soviet identity ideology was evident in Klaipėda, as in the entire Lithuania, and in the course of consolidation of the latter the meanings of the first ideology were denied and eliminated to the utmost. However, in addition to this form of competition, whose outcome also depended on the ratio of the powers supporting the maintenance of meanings, another form of competition came into being in the post-war years. Since in the USSR there existed a permanent requirement of ideological “purity” of the public discourse, which was controlled by the structure contained the Communist Party and nomenklatura members, as well as the circles serving their needs, its disregard entailing actual sanctions, objectively the competition could arise with the emerging possibilities of meaning adaptation or maintenance of alternative meanings inside the very structure which maintained the discourse. The rigid centralization of this structure influenced on the state of things when both competing parties referred to the power sources existing in the same structure. The members of the structure could not only adhere to the same stable position permanently, but also lend support to one or another party, depending on the conjuncture, i.e., demonstrate favourable attitude towards actualization of respective meanings situationally. Therefore, the form of competition, which prevailed for several post-war decades, did not represent a competition of different identity ideologies as such, expressed by radical attempts to consolidate own truth and deny the meanings of the competing ideology (this makes it essentially different from the competition in the interwar Klaipėda). As distinct from the interwar period, the competition took shape inside the same social network, there being possibilities of situational choice between actualization of the meanings between the Soviet identity ideology and nationalized Soviet identity ideology.

The nationalization of the meanings of the Soviet identity ideology commenced in Lithuania, as a whole, as early as in the sixties facilitated by the leaders of Lithuanian Communist Party. On the other hand, the choice to opt for such meanings in Klaipėda was encumbered by the peculiarities of the local Communist Party and nomenklatura, which, at least until the turn of the

seventies, retained domination of the Russian-speaking element both in qualitative and quantitative terms. Thus, the turn of the seventies is the watershed of the two phases of development of actualization of the semantics of the Soviet identity ideology in Klaipėda: until then, the publicly actualized meanings of the said identity ideology had not been affected at all or affected to a minimum extent by the interaction with the Lithuanian nationalist identity ideology; after that point in time, the links with these meanings, which heretofore belonged to the system of the meanings of the Lithuanian nationalist identity ideology, were perspicuously strengthened within the system of the meanings of the Soviet identity ideology. The options to choose nationalized meanings increasing inside the Communist Party and nomenklatura structure were facilitated by the social network of artists, intellectuals, members of local monument preservation institutions and amateurs interested in local history. Such a network formed in Klaipėda at the turn of the seventies outside the Communist Party and nomenklatura structure, though partly instigated by this very structure. It was exactly due to efforts of this network that the nationalized meanings of the Soviet identity ideology, especially those associated with the traditional plots of the history of the Lithuanian and German relations in the Klaipėda Region, developed as early as at the turn of the 20th century, and focused on the Lithuanian conception of the past of Lithuania Minor, gained prevalence in Klaipėda.

Thereby, notwithstanding an objective disparity of the powers on which depended maintenance of the meanings of the Soviet identity ideology and its nationalized forms in Lithuania, the meanings, which were supported by the social network possessing relatively less power, were consequently consolidated in the public communication space of Klaipėda. This might be explained in two aspects. Firstly, the maintenance of the meanings of the Soviet identity ideology, to a large extent, was formed under an extensive impact of the need by the members of the Communist Party and nomenklatura structure to legitimize their status inside the structure itself. The ritual demonstrations of affiliation to this structure should be regarded not only as a mode of expression of the identity by those demonstrating it, but also as a declared identification (this is especially true in respect of those who demonstrated their affiliation through organized commemoration events and annually held rites). Secondly, facilities for the contact with alternative culture had existed in Klaipėda all the time as a result of both the maritime character of the city and daily communication of the Klaipėda inhabitants with the “German” cultural heritage, which was appropriated by making it “Lithuanian”.

Nevertheless, the impact of the competition of identity ideologies on the identity of Klaipėda population in the period of 1945-1988 was not unequivocal. In spite of a declarative nature of maintenance of the meanings of the Soviet identity ideology, seemingly, the Russian-speaking population of Klaipėda used the option of alternative to a rather lesser extent. This may be explained by integration of the meanings of Russian nationalism, which must have played a certain part in the identity of Russian-speaking population, into the Soviet identity ideology. On the other hand, the meanings of the Lithuanian nationalist identity ideology, such as had been maintained in the interwar period or adapted to the semantics of the Soviet identity ideology, must have held a much more prominent place in the identity of ethnic Lithuanian population of Klaipėda. It was these meanings that referred to those cultural elements, which were easier to identify with by the majority post-war ethnic Lithuanian population of Klaipėda. However, identification with the conception of the Lithuanian past of Lithuania Minor, in this particular case, was as much declarative; still, it represented an alternative to the imposed meanings of the “pure” Soviet identity ideology.

Such differentiation of Klaipėda society was actualized most explicitly (probably, even partially exacerbated) at the turn of the nineteen nineties, when the last breakthrough in the competition of identity ideologies occurred in the public communication space of Klaipėda during the period of 1988-1991. In the course of these developments, once again recourse was made to a radical consolidation of own truth and denial of the competing truth. The outcome of this radical competition was, once more, predetermined by the ratio of geopolitical powers, when the *Sąjūdis* (Lithuanian Movement for Perestroika) started geopolitical orientation directed towards the US, and the Communist Party of Lithuania continued its orientation towards Moscow until the end of 1989. The ambivalence of political mobilization of the citizens of Klaipėda at that period corroborated the fact that maintenance of the Soviet identity ideology had been declarative for a portion of the city's inhabitants, as it did not fit in with the cultural elements defining their identity.

On the other hand, the reform-minded part of the Communist Party and nomenklatura, and members of *Sąjūdis* united in joint effort against *Yedinstvo* (pro-Moscow and anti-*Sąjūdis* movement in the Lithuanian SSR) and the conservative part of the Communist Party and nomenklatura in Klaipėda at this particular time. That was the reason why the changes in the semantics of the Lithuanian identity ideology were not essential in Klaipėda during the years 1988-1991: hegemonization of such semantics should rather

be treated as dénouement of the competition, which had been taking place in the public communication space of Klaipėda since the turn of the seventies. The essential role played by the social network, which emerged in the 1960-1980's, in the hegemonization of such meanings in the public communication space of Klaipėda determined that actualization of the "blank spots" in the Lithuanian past narrative, as a general trend in Lithuania, was accommodated in Klaipėda to the conception of the past of Lithuania Minor, i.e., the semantics of the nationalized Soviet identity ideology. Instances of public appropriation and actualization of the symbols of the "German" past of Klaipėda were isolated after 1989; hence, it does not appear that there occurred any cardinal departure in this respect from the post-war period denial of German character of Klaipėda and German claims to the city, which was designated as an "external" and "non-expressed" form of the competition of identity ideologies in Klaipėda in the second half of the 20th century.

Nevertheless, the relatively narrow consolidating potential of the hegemonized semantics of the Lithuanian identity ideology, likewise the tensions, which emerge as a result of confrontation of the communication milieu maintaining hegemonized meanings with other power sources, evidence to the fact that supremacy of the hegemonized semantics did not materialize. Notwithstanding the above, emergence of a variety of the communication milieus, and fragmentation of the symbols, which are created or appropriated by individual groups to maintain their group identity, did not lead to a new phase of the competition of identity ideologies in Klaipėda in the last decade of the 20th century. The fact that different and often opposing meanings coexist without competing in the public communication space of Klaipėda must be regarded as a consequence of altered communication facilities and increasing dependence of meaning actualization on implementation of the initiatives based on logics of economic benefit. Actualization of meanings based on logics of economic benefit, which was reinforced after 2000-2001, ceased taking into consideration the main criterion of selection of the meanings hegemonized in the public communication space of Klaipėda, namely, their connections with the conception of the past of Lithuania Minor. With the main criterion for selection of meanings being changed into that based on meaning attractiveness, the competition of the meanings of identity ideologies, which took place in the public communication space of Klaipėda throughout the 20th century, is yielding to a new form of competition when the importance of obtaining economic advantage overrides (though, not eliminating) the importance of gaining political advantage.

The empirical data discussed and evaluated in the dissertation enable identification of essential generalizations of the competition of identity ideologies in Klaipėda in the 20th century, which are expected to be verified in the studies of empirical data of other cities of the South-Eastern Baltic Sea Region:

1. The research confirmed the premise that the competition of identity ideologies, as a pattern of relations between meanings in the public communication space of Klaipėda, increased in relevance in conjunction with the incipience of attempts by opposing organized powers to mobilize and recruit, on the nationalist basis, the masses which received the universal suffrage in the Klaipėda Region for the first time at the beginning of 1919. These powers should be regarded as certain social networks, which emerge a) through communication of the groups of concerned individuals residing locally (in Klaipėda) and in respective states (Germany or Lithuania in this particular instance); or b) in the post-war context – with emergence of situational capacity of choice of meanings inside the bureaucratic structure and the environment serving actualization needs of respective meanings outside the structure.

2. The main purpose of any such social network in the case of competition of identity ideologies was to hegemonize the semantics of a respective ideology and turn it into prevailing in the public communication space. The development of symbols and patterns of ritual maintenance within a respective social network proceeded through consolidation of the semantics in the public communication space and adapting it to the local context. Such semantics was hegemonized and dominated in the national states or regions towards which oriented the groups that actualized respective meanings. In the case of the communication milieu of the interwar Germans of Klaipėda it was East Prussia and Germany, in the case of the Lithuanian communication milieu it was Lithuania and especially Kaunas; in the case of the communication milieu which maintained the Soviet identity ideology in the post-war Klaipėda it was the Soviet Union in wide sense, and in the case of the communication milieu which maintained the nationalized Soviet identity ideology in the post-war Klaipėda it was the Lithuanian SSR, and especially Vilnius. This can be designated as a creative imitation of semantics of ideology and patterns of ritual maintenance, which, in the case of Klaipėda, I would primarily interpret through the logics of relationship between centre and periphery by inferring that concentration of symbols and originators of their meanings must have been much smaller in Klaipėda, which did not

possess any larger intellectual potential until the end of the 20th century, in comparison to the centre of respective period and situation.

3. The development of semantics of a respective ideology and patterns of ritual maintenance is not in itself a prerequisite for the competition of identity ideologies in the city. Generalization of the empirical data of Klaipėda shows that prerequisites for competition arise when a) actualization of such semantics in the public communication space was sanctioned by the authorities of a respective state, in other words, semantics had to conform to the prevalent orientations of identity in a respective state; b) in Klaipėda, the communication milieu favourable to actualization of such semantics was formed where the meanings maintaining such semantics would actively circulate; c) the constituents of such communication milieu gained as much influence as to be able to impact the local public communication space.

4. The influence of the social networks in the public communication space of Klaipėda manifested through hegemonization of the meanings maintained by them (i.e., making them “natural”) or through domination (by consolidating supremacy in relation to other meanings). It was the effort to make respective meanings dominant (which often manifested through actualization of the potential confrontation of systems of meanings) that led to one or another form of the competition of identity ideologies. As has been demonstrated by the material on Klaipėda, it is essential to differentiate the factors influencing the outcome of such competition resulting in consolidation of supremacy of one of the competing parties. Unquestionably, this result, to a large extent, was dependant on the relative power acquired by the social networks, which actualized respective meanings, in the public communication space. Still, in the cases when the competition of identity ideologies manifested in Klaipėda through radical confrontation of meanings – in 1923-1925, 1930-1934, 1938-1939, 1945-1950, and 1988-1991 – such power depended to the highest extent on the ratio of geopolitical powers and its changes in the region; on the other hand, in the cases when the competition of identity ideologies took place in the environment of publicly unexpressed, suppressed or moderate confrontation of meanings – such case of competition was prevalent in the post-war Klaipėda – the outcome of the competition, to a larger extent, depended on the capacity by the social network, which maintained non-dominant meanings, to consolidate such meanings in the public communication space by employing prevalent meanings and rules of discourse organization.

5. No adequate methodological tools are available which enable objective evaluation of efficacy of the semantics of identity ideologies. Its evaluation is

possible only on the level of probabilities, and, in this particular case, it is important to focus on several things: a) the semantics consolidated in Klaipėda had more possibilities of maintenance when it referred to cultural elements inherent to the identity of citizens; b) participation of organized groups in the rituals maintaining the semantics of a certain identity ideology might be considered, at the most, an expression of situational identification, therefore, in order to evaluate it, it is especially important to pay attention to the specific conjuncture of communication (various additional factors), in which the need arises to demonstrate one's own belonging or separateness: the more such conjecture displays involuntariness of the need, the higher is the probability that such demonstration is declarative; c) exactly for this reason, a certain outcome of the competition of identity ideologies in the public communication space of Klaipėda – rather active involvement of Klaipėda population in the rituals maintaining the prevalent identity ideology or ideological “purity” of publicly communicated semantics – may not be regarded as an objective expression of the identity of Klaipėda population in a respective period or be identified with such expression, especially in such cases when the semantics of identity ideology was imposed on people through violence or coercion (as was the case in Klaipėda in the nineteen thirties, and, still to a larger extent, in the Soviet Union during the rule of Stalin). It is obvious that, depending on what section of society was subjected to such violence or coercion, the public demonstration of identification had to be declarative in respect of part or majority of the population.

6. The competition of nationalist identity ideologies is characteristic of the period when nationalist ideas are actively used to rally and mobilize people for political purposes. Together with changing dominant motives, which determine actualization of respective semantics in the public communication space (the motive of gaining economic benefit overriding the motive of gaining political advantage), the dominant forms of demonstration of belonging and separateness change: the need to demonstrate one's national affiliation is changed by the need to identify with fast-changing semantics of “taste”, “style”, “fashion”. This shift, in Klaipėda especially relevant to the first decade of the 21st century, eclipsed the relevance of the competition of identity ideologies in the public communication space.

Brief information about the candidate

From 2002 till 2006 Vasilijus Safronovas studied history at the University of Klaipėda. In 2006 he received his B. A. in history after maintaining a thesis “Administration of the City of Klaipėda (1945-1970)”. During 2006-2007 he was a master student, studying History of the Baltic Sea Region. After defence of a thesis for a master degree “Relation towards past in post-war Klaipėda: Politics of memory and monument preservation”, in 2007 he received his M. A. in history from Klaipėda University. Since 2007 Safronovas has been a doctoral student at the Lithuanian Institute of History and Klaipėda University.

During 2005-2006 he worked at the Institute of Baltic Sea Region History and Archaeology (within Klaipėda University) implementing the project “History (-ies) of the Family Photo Albums. The Post-war Period in Klaipėda Region (1944-1960)”. The project was funded by *Institut für Auslandsbeziehungen*, Stuttgart, Germany. In 2008 he gained a grant from the Goethe-Institut to improve his qualification in Berlin. From 2008 he is a junior lecturer at the Department of History, Klaipėda University (giving lectures on History of the city and region of Klaipėda; Theory and history of historiography; European history during the 19th century; Heritage theory and management). During 2008-2009 Safronovas cooperated with Science and Encyclopaedia Publishing Institute (Vilnius), being the main contributor to the 4th Volume of “Encyclopaedia of Lithuania Minor” (2009). From 2009 he participates in research projects on various topics in identity and collective memory, coordinated by the Lithuanian Institute of History, where he’s been employed as junior research fellow since 2010.

From 2010 V. Safronovas is also a member of the Board of the Institute of Baltic Sea Region History and Archaeology, Klaipėda University.

During the period of doctoral studies the issues investigated in the dissertation were presented by the candidate and discussed in 3 international conferences (at Vilnius, Klaipėda, Nida), 1 national conference at Klaipėda (Safronovas was member of organization committee), 2 international seminars (at Kaliningrad and Berlin), 4 local seminars (at Vilnius and Klaipėda), as well as in the 2nd Congress of historians of Lithuania proceeded in Klaipėda in 2009.

Contacts: Klaipėda University, Department of History, Herkaus Manto Street 84, LT-92294 Klaipėda. E-Mail: safronovas@gmail.com.

DAKTARO DISERTACIJOS REZIUOMĖ LIETUVIŲ KALBA

Tyrimo problema ir aktualumas

Problema, sprendžiama disertacijoje, yra teorinė: ja siekiama atsakyti į klausimą, kokias gyventojų prisiskyrimo ir atskirumo demonstravimo variacijas konkrečiame Pietryčių Baltijos jūros regiono mieste gali sukurti tapatybės ideologijų konkurencija, kas ją lemia ir kaip ji reiškiasi.

Toks tyrimas remiasi prielaidomis, kad a) kolektyvinio žmonių tapatybės dėmens neįmanoma atskleisti neįvertinus daugelio reiškinių ir procesų, kurie formuojasi viešojo bendravimo erdvėje¹, todėl dėmesys, tiriant kolektyvinį žmonių tapatybės dėmenį, turi būti nukreiptas į viešosios komunikacijos procesą; b) viešojo bendravimo erdvėje konstruojamos ir palaikomos reikšmės nėra pati tapatybė²; šios reikšmės sudaro tam tikrą sistemą, kuri disertacijoje vadinama *tapatybės ideologija* (kai ideologija suvokiama kaip reikšmių ir jų pagrindų sukurtų idėjų, skatinančių imtis tam tikrų veiksmų, sistema, kuri šiuo atveju suprantama kaip asmens tapatybę formuojanti, bet šiai tapatybei netapati); c) tapatybę orientuojančios ir palaikančios reikšmės visuomet egzistuoja kitų viešai palaikomų reikšmių kontekste. Viešai cirkuliuojančių reikšmių matricą galima įsivaizduoti kaip pačios visuomenės struktūros atspindį. Ją sudaro daugybę vienas kitą „perdengiančių“ reikšmių tinklą, sukuriančių atitinkamas komunikacijos terpes³.

Pripažinus tapatybę formuojančių reikšmių tinklą viešojo bendravimo erdvėje daugialypiškumas, atsiranda reikmė nustatyti santykį tarp skirtingų reikšmių tinklų. Teoriškai būtų galima išskirti kelis tokio santykio būdus: koegzistenciją, adaptaciją, konkurenciją ir kt. Teorinėje literatūroje iki šiol nėra apibendrintas nė vienas šių santykio tarp reikšmių būdų, nors reikšmių daugialypiškumo ir konkurencijos poveikis tapatybei jau ne vieną sykį buvo

¹ „Viešojo bendravimo erdvė“ vadinamas perduodamos informacijos sklaidos galimybių ir kt. veiksmų apribota keitimosi viešąja informacija aplinka, apimanti miestą, regioną ar valstybę.

² Darbe laikomasi Jano Assmanno, Jürgeno Straubo ir kt. autorių palaikomo požiūrio, kad tapatybė yra individualus reiškinys, kuriame kolektyvinė dimensija egzistuoja tik tiek, kiek ji suvokiama ir pripažįstama sava individualioje sąmonėje.

³ Disertacijoje „komunikacijos terpe“ vadinama tokia aplinka, kurioje bendrauja žmonės, daugiau ar mažiau vienodai suvokiantys atitinkamų simbolių, vaizdinių ir kt. komunikacijos elementų reikšmes.

užčiuoptas ir įvairiais rakursais interpretuotas. Tačiau ar įmanoma adekvačiai pažinti tapatybės formavimąsi, jei nėra tiriamas šis santykis?

Ypač šis pažinimas aktualus kalbant apie XX amžių, kurio metu bandymai paveržti ir sutelkti „mases“ nacionalistinių idėjų pagrindu atvedė į beprecedentę tapatybės ideologijų priešpriešą. Būtent didžiausią priešpriešą sukeliančiam tapatybės ideologijų reikšmių santykio viešojo bendravimo erdvėje būdai skirtas disertacijoje atliktas tyrimas. Konkurencijos būdas pasirinktas analizei, kadangi kaip tik jis konfliktiniu, visuomenę supriešinančiu potencialu ypač aštriai pasireiškė ir kai kuriais atvejais turėjo prazūtingų pasekmių XX amžiuje. Konkurencijos būdo raiška mieste pasirinkta, kadangi miestai yra intensyvios komunikacijos erdvės, ir kaip tik tokiose erdvėse labiausiai ryškėja tapatybės orientavimo pastangos.

Tyrimo objektas

Esama daug alternatyvų, kaip nagrinėti pasirinktą teorinę problemą. Konkurencija, kaip tapatybės ideologijų santykio būdas, gerai atsiskleidžia ten, kur dėl vienokių ar kitokių priežasčių (dažniausiai politinių ir teritorinių pretenzijų raiškos) skirtingose komunikacijos terpėse cirkuliuojančių reikšmių tarpusavio prieštaravimus yra bandoma aktualizuoti taip, kad būtų įteigtas savo reikšmių „teisingumas“ ir paneigtos „svetimų“ reikšmės. Todėl tapatybės ideologijų konkurencijai atskleisti būtina pasirinkti miestą, geografiškai esantį tarp skirtingų kultūrų, kurioms priklausantys bando tą miestą savintis, neigdami vieni kitų reikšmes.

Tokiu atveju atrodo tinkamiausia atkreipti dėmesį į periferinius miestus, esančius daugiakultūriniuose pasienio regionuose. Vienas tokių yra Pietryčių Baltijos jūros regionas, kuris disertacijoje sąlygiškai suvokiamas kaip teritorija, apimanti XIX ir XX a. sandūroje egzistavusius administracinius vienetus – Prūsijos Karalystės Poznanės, Vakarų Prūsijos ir Rytų Prūsijos provincijas. Šis regionas disertacijoje figūruoja kaip tam tikras kontekstas tapatybės ideologijų konkurencijos periferinių miestų viešojo bendravimo erdvėse tyrimui. Pietryčių Baltijos jūros regiono pasirinkimą padiktavo pastarąjį dešimtmetį atliktos tapatybės formavusių reikšmių analizės šiam regionui priklausančiuose dabartiniuose Gdansko, Bydgoščiaus, Kaliningrado miestuose. Nors minėtų analizžių autoriai tapatybės ideologijų reikšmes tyrė remdamiesi atminimo kultūros arba istorinės kultūros teorijomis, t. y. netyrė tapatybių ideologijų konkurencijos, kaip tokios, šios analizės bet koku atveju leidžia manyti, kad istorinės raidos požūriu panašiuose miestuose XIX a. antroje pusėje – XXI a. pradžioje vyko iš esmės panašūs tapatybės ideologijų konkurencijos procesai.

Klaipėdos miestas kaip tyrimo objektas disertacijoje pasirinktas, kadangi, viena vertus, jame vyko analogiški minėtam regionui būdingi tapatybių ideologijų konkurencijos procesai, antra vertus, Klaipėdos istorinė specifika (priklausomybė daugiakultūriam regionui, XX a. nuolat pasireiškusių pastangos bent dviejų tapatybės ideologijų semantikoje pasisavinti miestą, dažna politinės priklausomybės kaita) šiuos procesus, istoriografijoje beveik netirtus, įgalina atskleisti labiau, nei pasirinkus kurį nors kitą miestą. Kitaip tariant, manoma, kad būtent Klaipėdos miesto pasirinkimas tyrimo objektu leidžia išsamiausiai paaiškinti tapatybės ideologijų konkurenciją nacionalizmo pagrindu Pietryčių Pabaltijo mieste tiek, kiek tai apskritai įmanoma padaryti vieno atvejo pagrindu.

Autorius suvokia, kad lyginamosios istorijos principai reikalautų palyginti Klaipėdos duomenis su kitų Pietryčių Baltijos jūros regiono miestų duomenimis. Tačiau dabartinė tyrimų būklė (nepaisant aukščiau minėtų tyrimų) dar neleidžia viename darbe aptarti bendrųjų regiono miestams būdingų tendencijų lyginamuoju aspektu. Pirmiausia būtina ištirti situaciją pačioje Klaipėdoje ir jos pavyzdžiu atsakyti į disertacijoje suformuluotą klausimą, lyginamojo tyrimo galimybę paliekant ateičiai. Todėl teorinė problema disertacijoje sprendžiama vieno atvejo empirinės medžiagos analizės pagrindu. Tai laikytina vadinamąja „atvejo analize lyginamajame kontekste“, kurios tikslas nėra pateikti apibendrinimus, tinkančius visiems atvejams, lygiai ja nesiekama suformuluoti „idealaus tipo“ apibendrinimo. Veikiau šia analize siekiama pateikti vieno atvejo empirine medžiaga apibotus apibendrinimus apie reiškinius, būdingus daugeliui Pietryčių Baltijos jūros regiono miestų (suprantama, tik esant panašioms sąlygoms), ir tokiu būdu vieno atvejo pagrindu prisidėti prie tapatybės ideologijos konkurencijos, būdingos daugybei atvejų, apibendrinimo.

Be to, pabrėžtina, kad dėmesys disertacijoje kreipiamas ne į visų tapatybės ideologijų konkurenciją Klaipėdoje, bet tik į didžiausią konsoliduojantį potencialą turėjusias tapatybės ideologijas (tokios ideologijos XX amžiuje buvo nacionalistinės arba paveiktos nacionalizmo). Suprantama, todėl daugelis kitų Klaipėdos gyventojų tapatybę formavusių aspektų lieka neaptarti, t. y. tapatybės ideologijos, kurios siekė konsoliduoti Klaipėdos gyventojus vien tik religiniu, socialiniu ar kitokiu nenacionalistiniu pagrindu, disertacijoje nėra nagrinėjamos.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Daktaro disertacijos tikslas yra atskleisti pagrindinių konsoliduojančių tapatybės ideologijų konkurencijos Klaipėdos miesto viešojoje bendravimo

erdvėje įtaką šio miesto gyventojų tapatybei XX amžiuje ir empirinės medžiagos pagrindu suformuluoti tokių tapatybės ideologijų konkurencijos Pietryčių Baltijos jūros regiono mieste modelį.

Šiam tikslui pasiekti keliami keturi uždaviniai:

1) išanalizuoti Klaipėdoje aktualizuotą nacionalistinių tapatybės ideologijų reikšminį turinį ir šių ideologijų simbolinio ir ritualinio palaikymo viešojo bendravimo erdvėje būdus 1918–1939 m., 1945–1988 m. ir po 1988 m.;

2) nustatyti tapatybės ideologijų, kurios buvo palaikomos Klaipėdoje, konkurencijos etapus ir esminius veiksnius, dariusius įtaką šiai konkurencijai;

3) įvertinti tapatybės ideologijų reikšminio turinio ir jų konkurencijos Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje poveikimo galimybes;

4) nustatyti pokyčius, deaktualizavusius tapatybės ideologijų konkurenciją Klaipėdoje XX a. pabaigoje.

Šiuos uždavinius lydi darbo tikslo formuluotėje pateiktas siekis apibendrinimų, gautų apdorojant ir interpretuojant Klaipėdos atvejo empirinę medžiagą, pagrindu pateikti teorinį modelį, kuris atlieptų pagrindinę disertacijos teorinę problemą, atsakydamas į aukščiau suformuluotus klausimus, nuo ko priklauso, kaip reiškiasi ir kokias gyventojų prisiskyrimo ir atskirumo demonstravimo variacijas konkrečiame XX a. Pietryčių Baltijos jūros regiono mieste gali sukurti tapatybės ideologijų konkurencija. Skirtingai nei aukščiau įvardytus keturis uždavinius, kurie įgyvendami trijuose disertacijos tiriamosios dalies skyriuose, pagrindiniai šį tyrimo siekį įgyvendinantys teiginiai yra pateikiami disertacijos išvadose.

Tyrimo metodologija

Istoriografijai įprasta istorijos šaltinių analizės ir praeities reiškinių lyginimo metodologija darbe yra derinama su gretutinių mokslo šakų siūlomais tiriamaisiais įrankiais. Išskirtini keturi tokie įrankiai:

a) konstrukcionistinė tapatybės tyrimo prieitis, paremta kultūros antropologijos, sociologijos ir socialinės psichologijos teorijomis;

b) atminimo kultūros teorija;

c) vadinamosios „modernistinės“ nacionalizmo studijų teorijos;

d) viešojo diskurso analizės metodologija, derinanti kritinės diskurso analizės ir Ernesto Laclau bei Chantal Mouffe sukurtos diskurso teorijos analitinės prieitis.

Tyrimo naujumas

Disertacijoje įgyvendinto tyrimo naujumas grindžiamas šiais argumentais:

1. Nepaisant įvairiais aspektais Pietryčių Baltijos jūros regiono miestuose analizuotų atminimo kultūrų ir tapatybių formavimo reiškinių, tapatybės ideologijų konkurencija nė vieno šio regiono miesto viešojo bendravimo erdvėje XX amžiuje iki šiol nėra atskleista iš esmės.

2. Istoriografijoje iki šiol nėra išsamiai išanalizuotas ir tarpusavyje palygintas Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje aktualizuotų tapatybės ideologijų reikšminis turinys ir jų palaikymo būdai.

3. Klaipėdos krašto ir Prūsijos Lietuvos gyventojų tapatybės XIX a. pab. – XX a. pirmoje pusėje tyrimuose vyrauja esencialistinė prieitis, tapatinanti viešai palaikomą tapatybės ideologijų reikšminį turinį su pačia tapatybe. Tai neleidžia suvokti tapatybės situaciškumo, dinamiškumo ir reikalauja (ypač memelenderių klausimu) naujos interpretacijos;

4) Istoriografijoje nėra atskleistos nacionalistinių tapatybės ideologijų, kurios buvo palaikomos Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje XX a. antroje pusėje ir XX ir XXI a. sandūroje, transformacijos.

Tyrimo naujumas atsiskleidžia ir šaltinių panaudojimo lygmenyje, kadangi rengiant disertaciją, pirmą kartą buvo nuosekliai peržiūrėta ir tokiu mastu mokslinių tyrimų apyvarton įvesta Klaipėdoje leistų įvairių periodinių leidinių (įskaitant leidinius vokiečių kalba) teikiama faktografinė informacija.

Disertacijos struktūra

Darbą sudaro įvadas, tiriamoji analitinė dalis, empirinės medžiagos tyrimą apibendrinančios išvados, tekste panaudotų šaltinių ir literatūros sąrašas bei vienas priedas. Dėstomoji dalis chronologiniu principu yra suskirstyta į tris skyrius. Pirmajame skyriuje yra atskleidžiama vokiečių ir lietuvių nacionalistinių tapatybės ideologijų konkurencija Klaipėdoje tarpukario metais (1918–1939 m.). Antrajame nagrinėjama tapatybės ideologijų konkurencija Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje 1945–1988 m. Kiekvienas šių skyrių yra suskirstytas į tris poskyrius, kuriuose paeiliui atskleidžiama pagrindinių konkuravusių tapatybės ideologijų reikšminis turinys, palaikymo būdai ir (trečiajame poskyryje) aptariama tapatybės ideologijų konkurencijos raiška bei poveikio galimybės. Trečiajame disertacijos skyriuje parodoma, kokie tapatybės ideologijų konkurencijos pokyčiai Klaipėdoje įvyko po 1988 m., atskleidžiama, kokį poveikį vartotojiškos kultūros reikšmių įtraukimas į viešąjį bendravimo erdvę padarė tapatybės ideologijų konkurencijai.

Svarbiausi rezultatai ir išvados

Tarpukario Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje vykusių tapatybės ideologijų reikšmių ir ritualinio palaikymo būdų analizė rodo, kad šiuo atveju

susiduriame su dviem reiškiniais: bandymu išlaikyti (neleisti nutrūkti) Klaipėdos gyventojų saitus su Vokietija ir vokiečių nacionalizmu bei bandymu sukurti tokius saitus su Lietuva ir lietuvių nacionalizmu. Pirmuoju atveju nuo pat 1919 m. tokį bandymą palaikė abi pusės – tiek provokiškai orientuota terpė pačioje Klaipėdoje, tiek ir Vokietija. Antruoju atveju šitoks abipusis suinteresuotumas dėl daugelio priežasčių neatsirado bent iki 1933–1934 m., tad visą 3-ąjį dešimtmetį lietuvių tapatybės ideologijos reikšmių įtvirtinimas Klaipėdoje vyko negausaus būrio proletuviškai orientuotų žmonių, sudariusių komunikacijos terpę pačiame mieste, iniciatyva.

Provokiškos tapatybės ideologijos reikšmės buvo orientuotos į didžiąją vietos gyventojų dalį: ne tik į vietinius vokiečius, bet ir į Prūsijos lietuvius, gyvenusius Klaipėdos krašte, kuriuos stengtasi išlaikyti veikiamus vokiečių kultūros. Jos mažiau konfrontavo su krašto gyventojų patirtimi, rėmėsi bendros kultūros elementais, pajungtais naujos telkiančiosios kategorijos *Memelländer* semantikai. Proletuviškos tapatybės ideologijos palaikymo atveju irgi būta bandymų konsoliduoti visą Klaipėdos krašto visuomenę priklausomybės Lietuvos valstybei, lojalumo autoritariniam tautininkų režimui pagrindu, tačiau trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečių sandūroje Klaipėdoje šia prasme vyko aiškus provokiškai ir proletuviškai orientuotos miesto visuomenės atsirbojimas. Vėliausiai nuo 1933 m. abiejų Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje konkuravusių nacionalistinių tapatybės ideologijų semantikoje buvo sustiprinta priklausomybės vokiečių nacijai ir lietuvių nacijai ir vienų nuo kitų atskirumo demonstravimo reikmė. Todėl trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečių sandūroje regioninio savitumo bei tradicijos derinimas su nacionalistinių ideologijų semantika abiem atvejais gravitavo prie daugiau ar mažiau „grynos“ nacionalistinių ideologijų semantikos, orientavusios klaipėdiečių tapatybę atitinkamai į nacionalsocialistinę Vokietiją ar tautininkų režimo valdomą Lietuvą. Tai leidžia teigti, kad būtent 4-ajame dešimtmetyje Klaipėdoje aktyviai vyko visuomenės vokiško bei lietuviško nacionalizavimo procesai. Klaipėdos gyventojų savivokos nacionalizavimas, savo priskyrimo ir atskirumo demonstravimo aktualumo išaugimas bei klaipėdiečių, dalyvavusių rinkimuose, nuošimčio didėjimas 4-ajame dešimtmetyje patvirtintų, kad Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje buvo galutinai suformuota vienintelė pasirinkimo alternatyva tarp priklausomybės „vokiečiams“ ir priklausomybės „lietuviams“ kaip nacionalistiniais pagrindais apibrėžtų kategorijų. Vis dėlto metodų, kurie buvo naudojami žmonėms palenkti į savo pusę, aptarimas neleidžia atmesti tikimybės, kad bent dalies Klaipėdos gyventojų susitapatimo demonstravimas 4-ajame dešimtmetyje abiem atvejais galėjo būti

deklaratyvus. Šiuo požiūriu nacionalizuotis jaunajai kartai būta gerokai daugiau galimybių, nei vyresnio amžiaus klaipėdiečiams.

Lūžiniai momentai, išsiskiriantys minėtoje tapatybės ideologijų konkurencijoje (1923–1925 m., 1930–1934 m., 1938–1939 m.), daugeliu atvejų buvo suponuoti Lietuvos ir Vokietijos politikos Klaipėdos krašto klausimu kaitos, kuri savo ruožtu priklausė nuo (geo)politinių pokyčių:

1. 1923–1925 m. išryškėjusios proletuviškai orientuotos Klaipėdos visuomenės pastangos viešai atskleisti Klaipėdos krašto lietuviškumą, paneigti jo sąsajas su buvusia politinės priklausomybės tradicija ir įtvirtinti joje naują Klaipėdos kilmės mitą, parentą vietos lietuvių praeities savivaizdžio siužetais bei kanonais, daugiausia buvo padiktuotas santykinio neapibrėžtumo, kuris buvo susidaręs tarpiniu periodu tarp Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos 1923 m. ir Klaipėdos krašto konvencijos įsigaliojimo 1925 m. Provokiškos jėgos šiuo laikotarpiu krašte galėjo mažiau nei vėliau remtis Vokietijos parama.

2. 1930–1934 m. išryškėjusios Lietuvos ir Klaipėdos krašto proletuviškai orientuotų gyventojų pastangos „tautinės vienybės“ pagrindu suformuoti bent jau klaipėdiečių lojalumą Lietuvai, sustiprinti jų saitus su Lietuva ir susilpninti su Vokietija buvo padiktuotos Lietuvoje įsigalinčio autoritarinio režimo politikos bei tuo pačiu metu išryškėjusių geopolitinių pokyčių, galiausiai paskatinusių Lietuvą nesėkmingai bandyti pakreipti savo užsienio politiką nuo orientacijos į Vokietiją prie orientacijos į Europoje ryškėjusią kolektyvinio saugumo sistemos siekiamybę.

3. 1938–1939 m. išryškėję provokiškai orientuotos Klaipėdos visuomenės ir už jos stovėjusių Vokietijos struktūrų siekiai viešai įtvirtinti Klaipėdos krašto vokiškumą ir Klaipėdos sąsajas su Vokietija, paneigti lietuvių visuomenės iniciatyvas įtvirtinant proletuviškos tapatybės ideologijos reikšmes viešojo bendravimo erdvėje irgi atspindėjo Lietuvos ir Vokietijos santykių padėties šiuo laikotarpiu pokyčius, kai po Lenkijos ultimatumo Lietuvai priėmimo ir Sudetų krizės išsprendimo Vokietijai palankia linkme Vokietijos pozicijos Lietuvos atžvilgiu itin sustiprėjo.

Taigi aišku, kad tarpukariu Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje pasireikšusios tapatybės ideologijų konkurencijos rezultatą 1939 m. (vokiečių nacionalistinės tapatybės ideologijos reikšmių hegemonizavimą ir viršenybės įtvirtinimą) daugeliu atvejų nulėmė galių, formavusių abiejų ideologijų reikšmes ir palaikymo ritualus, nevienodumas ir pats konkurencijos pobūdis, pasireiškęs radikaliais bandymais įtvirtinti savo tiesą bei vienas kitą paneigti. Tokiu konkurencijos atveju jos baigtį iš esmės iš anksto nulėmė išoriniai veiksniai, susiję su Vokietijos ir Lietuvos geopolitinės galios tarpukario

metais skirtybėmis. Visiškai kitoks tapatybės ideologijų konkurencijos rezultatas buvo pasiektas 1945–1988 m. Klaipėdoje.

Pirmaisiais pokario metais Klaipėdoje, kaip ir visoje Lietuvoje, yra stebima konkurencija tarp tarpukario lietuvių nacionalistinės tapatybės ideologijos reikšmių ir tarybinės tapatybės ideologijos, kurią įtvirtinant viešojo bendravimo erdvėje, pirmosios reikšmės buvo paneigtos ir maksimaliai pašalintos. Tačiau be šios konkurencijos formos, kurios baigtis irgi priklausė nuo reikšmių palaikymą rėmusių galių santykio, pokario metais susidarė ir kita konkurencijos forma. Kadangi TSRS buvo nuolat reikalaujama viešojo diskurso ideologinio grynumo, kurį prižiūrėjo partinė-nomenklatūrinė struktūra bei jos reikmes aptarnavusi aplinka ir už kurio nepaisymą grėsė realios sankcijos, objektyviai konkurencija galėjo formuotis atsirandant reikšmių adaptavimo ar alternatyvių reikšmių palaikymo galimybei pačios struktūros, palaikiusios diskursą, viduje. Griežtas šios struktūros centralizavimas darė įtaką tam, jog abi konkuravusios pusės rėmėsi galios šaltiniais, buvusiais pačioje struktūroje. Struktūros nariai galėjo ne tik visą laiką laikytis tos pačios pozicijos, bet, priklausomai nuo konjunkcijos, paremti vieną ar kitą pusę, t. y. demonstruoti palankumą atitinkamų reikšmių aktualizavimui situaciškai. Todėl keli dešimtmečius po karo vyrausią konkurencijos forma nebuvo skirtingų tapatybės ideologijų, kaip tokių, konkurencija, pasireiškusį radikaliais bandymais įtvirtinti savo tiesą ir paneigti konkuruojančios tapatybės ideologijos reikšmes (tai – esminis skirtumas nuo konkurencijos tarpukario Klaipėdoje). Skirtingai nei tarpukariu, konkurencija formavosi to paties socialinio tinklo viduje egzistuojant situacinio pasirinkimo tarp tarybinės tapatybės ideologijos arba nacionalizuotos tarybinės tapatybės ideologijos reikšmių aktualizavimo galimybei.

Nors, paskatintas Lietuvos partinės-nomenklatūrinės struktūros viršūnės, tarybinės tapatybės ideologijos reikšmių nacionalizavimas Lietuvoje bendrai prasidėjo jau 6-ajame dešimtmetyje, Klaipėdoje tokių reikšmių pasirinkimo galimybę apsunkino vietinės partinės-nomenklatūrinės struktūros specifika – bent iki septintojo ir aštuntojo dešimtmečių sandūros išlikęs rusakalbių kokybinis ir kiekybinis dominavimas. Todėl Klaipėdoje du tarybinės tapatybės ideologijos reikšminio turinio aktualizavimo raidos etapus skiria septintojo ir aštuntojo dešimtmečių sandūra: iki jos viešai aktualizuotos šios tapatybės ideologijos reikšmės nebuvo paveiktos išvis arba buvo minimaliai paveiktos sąveikos su lietuvių nacionalistine tapatybės ideologija; po jos tarybinės tapatybės ideologijos reikšmių sistemoje buvo aiškiai sustiprintos sąsajos su tomis reikšmėmis, kurios anksčiau priklausė lietuvių nacionalistinės tapatybės ideologijos reikšmių sistemai. Partinės-nomenklatūrinės

struktūros viduje augusią nacionalizuotų reikšmių pasirinkimo galimybę rėmė už struktūros ribų, tačiau iš dalies pačios struktūros iniciatyva Klaipėdoje septintojo ir aštuntojo dešimtmečių sandūroje suformuotas menininkų, intelektualų, kraštotyrininkų bei paminklosaugos darbuotojų socialinis tinklas. Būtent pastarojo tinklo pastangomis nacionalizuotos tarybinės tapatybės ideologijos reikšmės, ypač susijusios su tradiciniais, dar XIX ir XX a. sandūroje sukurtais, lietuvių ir vokiečių santykių Klaipėdos krašte istorijos siužetais ir orientuotos į lietuvišką Mažosios Lietuvos praeities sampratą, Klaipėdoje įsivyravo.

Tad, nepaisant objektyvaus galių, kuriomis rėmėsi tarybinės tapatybės ideologijos ir jos nacionalizuotos formos Lietuvoje reikšmių palaikymas, skirtumo, Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje buvo įtvirtintos reikšmės, kurias rėmė santykinai mažiau galios turėjęs socialinis tinklas. Tai gali būti paaiškinama dviem aspektais. Pirma, tarybinės tapatybės ideologijos reikšmių palaikymas daugeliu atvejų formavosi didelį poveikį darant partinės-nomenklatūrinės struktūros narių reikmėms legitimuoti savo statusą pačios struktūros viduje. Prisiskyrimo jai ritualinės demonstracijos laikytinos ne tik demonstravusiųjų savivokos išraiškos būdu, bet ir deklaruotu susitapatinimu (ypač tai pasakytina apie tuos, kurie prisiskyrimą demonstravo organizuotuose minėjimuose ir kasmetiniuose ritualuose). Antra, Klaipėdoje nuolat egzistavo kontakto ir sąlyčio su alternatyviaja kultūra galimybė, susidariusi tiek dėl jūrinės miesto specifikos, tiek dėl kasdienio Klaipėdos gyventojų sąlyčio su „vokišku“ kultūros palikimu, kuris buvo pasisavinamas jį „sulietuvinant“.

Vis dėlto tapatybės ideologijų konkurencijos poveikis klaipėdiečių tapatybei 1945–1988 m. nebuvo vienareikšmis. Nepaisant tarybinės tapatybės ideologijos reikšmių palaikymo deklaratyvumo, panašu, kad Klaipėdoje gyvenę rusakalbiai alternatyvos galimybe naudojos kur kas mažiau. Tai gali būti paaiškinama rusų nacionalizmo reikšmių, turėjusių vaidinti atitinkamą vaidmenį rusakalbių savivokoje, integravimu į tarybinę tapatybės ideologiją. Antra vertus, Klaipėdos gyventojų lietuvių tapatybėje gerokai svarbesnę vietą turėjo užimti lietuvių nacionalistinės tapatybės ideologijos reikšmės – tokios, kokios buvo palaikomos tarpukariu arba pritaikytos prie tarybinės tapatybės ideologijos semantikos. Būtent jos rėmėsi tais kultūros elementais, su kuriais daugelis pokario Klaipėdos gyventojų lietuvių galėjo lengviau susitapatinti. Tiesa, susitapatinimas su Mažosios Lietuvos lietuviškąja praeities samprata šiuo atveju buvo nemažiau deklaratyvus, tačiau tai buvo alternatyva primestoms „grynosios“ tarybinės tapatybės ideologijos reikšmėms.

Šis Klaipėdos visuomenės susiskirstymas kone aiškiausiai buvo aktualizuotas (tikėtina, iš dalies netgi pagilintas) 1988–1991 m., kai Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje pasireiškė paskutinis tapatybės ideologijų konkurencijos proveržis. Jo metu buvo vėl grįžta prie radikalaus savo tiesos įtvirtinimo ir konkuruojančios tiesos paneigimo. Šios radiklios konkurencijos formos baigtį, LPS pradėjus geopolitiškai orientotis į JAV, o LKP iki 1989 m. pab. toliau orientuojantis į Maskvą, vėl nulėmė geopolitinių galių santykis. Klaipėdiečių politinio mobilizavimo dvilypumas šiuo laikotarpiu patvirtino, kad daliai miesto gyventojų tarybinės tapatybės ideologijos reikšmių palaikymas buvo deklaratyvus, kadangi neatitiko jų savivoką apibrėžusių kultūros elementų.

Antra vertus, šiuo laikotarpiu Klaipėdoje reformatoriškai nusiteikusi partinės-nomenklatūrinės struktūros dalis ir LPS veikė išvien prieš „Jedinstvo“ ir konservatyviąją partinės-nomenklatūrinės struktūros dalį. Tai lėmė, kad lietuvių tapatybės ideologijos turinio pokyčiai Klaipėdoje 1988–1991 m. nebuvo esminiai: šio turinio hegemonizavimas veikiau laikytinas konkurencijos, Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje pasireiškusių jau nuo septintojo ir aštuntojo dešimtmečių sandūros, atomazga. Esminis 7–9 dešimtmečiais susiformavusio socialinio tinklo vaidmuo Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje hegemonizuojant tokias reikšmes lėmė tai, kad „baltųjų dėmių“ Lietuvos praeities naratyve aktualizavimas, kaip bendra Lietuvos tendencija, Klaipėdoje buvo priderintas prie Mažosios Lietuvos praeities sampratos, t. y. nacionalizuotos tarybinės tapatybės ideologijos reikšminio turinio. „Vokiškos“ Klaipėdos praeities simbolių viešo pasisavinimo ar aktualizavimo atvejai po 1989 m. yra pavieniai, tad neatrodo, kad šiuo požūriu Klaipėdoje būtų įvykęs kardinalus nutolimas nuo pokario metais viešai neišreikšto Klaipėdos vokiškumo ir vokiečių pretenzijų į Klaipėdą paneigimo, kuris buvo apibūdintas kaip „išorinė“ tapatybės ideologijų konkurencijos XX a. antrosios pusės Klaipėdoje forma.

Vis dėlto palyginti siauras hegemonizuoto lietuvių tapatybės ideologijos reikšminio turinio konsoliduojantis potencialas, kaip ir įtamos, kurios formuojasi hegemonizuotas reikšmes palaikančiai komunikacijos terpei susiduriant su kitais galios šaltiniais, liudija, kad hegemonizuoto reikšminio turinio viršenybės nebuvo pasiekta. Nepaisant to, komunikacijos terpių įvairovės atsiradimas, simbolių, kuriuos atskiros grupės susikuria ar pasisavina palaikydamos savo grupinę tapatybę, fragmentavimasis paskutiniojo XX a. dešimtmečio Klaipėdoje neatvedė į naują tapatybės ideologijų konkurencijos etapą. Tai, kad skirtingos, neretai viena kitai prieštaraujančios reikšmės Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje koegzistuoja, o ne konkuruo-

ja, laikytina pasekme pakitusių komunikacijos galimybių ir vis stiprėjančios reikšmių aktualizavimo priklausomybės nuo ekonominės naudos logika paremtų iniciatyvų įgyvendinimo. Ekonominė logika pagrįstas reikšmių aktualizavimas, sustiprėjęs po 2000–2001 m., nebepaiso pagrindinio Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje hegemonizuotų reikšmių atrankos kriterijaus – jų sąsajų su lietuviška Mažosios Lietuvos praeities samprata. Pagrindiniu reikšmių atrankos kriterijumi tampant jų atraktyvumui, tapatybės ideologijų reikšmių konkurencija, XX a. pasireiškusi Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje, užleidžia vietą naujai konkurencijos formai, kai politinio palankumo pelnyimo svarbą nustelbia (nors ir neeliminuoja) ekonominio palankumo įgijimo svarba.

Disertacijoje aptarti ir įvertinti empiriniai duomenys leidžia išskirti esminius tapatybės ideologijų konkurencijos XX amžiaus Klaipėdoje apibendrinimus, verifikuotinus kitų Pietryčių Baltijos jūros regiono miestų empirinės medžiagos tyrimuose:

1. Tyrimas patvirtino, kad tapatybės ideologijų konkurencija kaip santykio tarp reikšmių būdas viešojo bendravimo erdvėje Klaipėdoje suaktualėjo atsiradus priešingų organizuotų jėgų siekiams nacionalistiniais pagrindais mobilizuoti ir patraukti savo pusėn mases, kurios 1919 m. pradžioje Klaipėdos krašte pirmąsyk ėmė naudotis visuotine rinkimų teise. Į šias jėgas reikia žiūrėti kaip į tam tikrus socialinius tinklus, kurie formuojasi a) komunikuojant vietoje (Klaipėdoje) ir atitinkamose valstybėse (šiuo atveju Vokietijoje ar Lietuvoje) gyvenančioms suinteresuotų asmenų grupėms; arba b) pokario kontekste – atsirandant situacinei reikšmių pasirinkimo galimybei biurokratinės struktūros viduje ir atitinkamų reikšmių aktualizavimo poreikius aptarnaujančiai aplinkai už struktūros ribų.

2. Pagrindinis kiekvieno tokio socialinio tinklo tikslas tapatybės ideologijų konkurencijos atveju buvo hegemonizuoti atitinkamos ideologijos reikšminį turinį ir paversti jį vyraujančiu viešojo bendravimo erdvėje. Simbolių ir ritualinio palaikymo būdų kūrimas atitinkamame socialiniame tinkle vykdavo įtvirtinant viešojo bendravimo erdvėje ir derinant prie vietinio konteksto semantiką, kuri buvo hegemonizuota ir dominavo valstybėse arba regionuose, į kurias orientavosi atitinkamas reikšmes aktualizavusios grupės. Tarpukario Klaipėdos vokiečių komunikacijos terpės atveju tai buvo Rytprūsiai ir Vokietija, lietuvių komunikacijos terpės atveju – Lietuva ir ypač Kaunas; pokario Klaipėdoje tarybinę tapatybės ideologiją palaikiusios komunikacijos terpės atveju tai buvo Tarybų Sąjunga plačiąja prasme, nacionalizuotą tarybinę tapatybės ideologiją palaikiusios komunikacijos terpės atveju – Lietuvos TSR, ypač Vilnius. Tai galima įvardyti tapatybės

ideologijos reikšminio turinio ir ritualinio palaikymo būdų kūrybingu imitavimu, kurį Klaipėdos kontekste visų pirma aiškinčiau centro ir periferijos santykio logika, numanant, kad didelio intelektualinio potencialo iki XX a. pab. neturėjusioje Klaipėdoje (periferijoje) simbolių ir jų reikšmių kūrėjų koncentracija turėjo būti gerokai mažesnė nei atitinkamo laikotarpio ir situacijos centre.

3. Atitinkamos tapatybės ideologijos reikšmių ir jų ritualinio palaikymo būdų sukūrimas pats savaime nėra prielaida tapatybės ideologijų konkurencijai mieste. Klaipėdos empirinės medžiagos apibendrinimas rodo, kad konkurencijai prielaidos susiformuoja tuomet, kai a) šio reikšminio turinio aktualizavimą viešojo bendravimo erdvėje sankcionuodavo atitinkamos valstybės valdančiosios jėgos, kitaip tariant, reikšminis turinys turėdavo atitikti atitinkamoje valstybėje vyraujančias tapatybės orientacijas; b) pačioje Klaipėdoje susiformuodavo šiam reikšminiam turiniui aktualizuoti palanki komunikacijos terpė, kurioje galėtų aktyviai cirkuliuoti šį turinį palaikančios reikšmės; c) šią komunikacijos terpę sudarantys įgaudavo tiek įtakos, kad galėtų daryti poveikį vietos viešojo bendravimo erdvei.

4. Socialinių tinklų įtaka Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje pasireiškė jų palaikomų reikšmių hegemonizavimu (t. y. pavertimu savaime suprantamomis) arba dominavimu (viršenybės kitų reikšmių atžvilgiu įtvirtinimu). Būtent siekis paversti atitinkamas reikšmes dominuojančiomis, kuris dažniausiai pasireiškėdavo reikšmių sistemų potencialios priešpriešos aktualizavimu, vedė į vienokią ar kitokią tapatybės ideologijų konkurencijos formą. Veiksnius, darančius įtaką tokios konkurencijos rezultatui – vienos iš konkuruojančių pusių viršenybės įtvirtinimui – kaip parodė Klaipėdos medžiaga, būtina diferencijuoti. Neabejotinai šis rezultatas labiausiai priklausė nuo santykinės galios, kurią viešojo bendravimo erdvėje įgydavo atitinkamas reikšmės aktualizavę socialiniai tinklai. Vis dėlto tais atvejais, kai tapatybės ideologijų konkurencija Klaipėdoje pasireiškėdavo radikaliu reikšmių supriešinimu – 1923–1925 m., 1930–1934 m., 1938–1939 m., 1945–1950 m., 1988–1991 m. – ši galia labiausiai priklausė nuo geopolitinės galios santykio ir jo pokyčių regione; antra vertus, tais atvejais, kai tapatybės ideologijų konkurencija formavosi viešai neišreikšto, nutylėto ar nuosaikaus reikšmių supriešinimo atveju – toks konkurencijos atvejis vyravo pokario Klaipėdoje – konkurencijos rezultatas labiau priklausė nuo socialinio tinklo, palaikiusio nevyraujančias reikšmes, gebėjimo įtvirtinti jas viešojo bendravimo erdvėje pasinaudojant vyraujančiomis reikšmėmis ir diskurso organizavimo taisyklėmis.

5. Nėra adekvačių metodologinių įrankių, įgalinančių objektyviai įvertinti tapatybės ideologijų reikšminio turinio poveikumą. Jo įvertinimas įmanomas tik tikimybių lygmeniu, ir šiuo atveju yra svarbu atkreipti dėmesį į kelis dalykus: a) reikšminis turinys, įtvirtinamas Klaipėdoje, turėdavo daugiau palaikymo galimybių tuomet, kai jis remdavosi kultūros elementais, būdingais miesto gyventojų savivokai; b) organizuotų grupių dalyvavimas tam tikros tapatybės ideologijos reikšminį turinį palaikančiuose ritualuose geriausiu atveju gali būti laikomas situacinio susitapatinimo išraiška, tad, ją vertinant, nepaprastai svarbu atkreipti dėmesį į konkrečią komunikacijos konjunktūrą (įvairius papildomus veiksnius), kurioje atsiranda reikmė demonstruoti savo priklausomybę ar atskirumą: kuo labiau šioje konjunktūroje išryškėja reikmės nesavanoriškumas, tuo didesnė tikimybė, kad minėtas demonstravimas yra deklaratyvus; c) būtent todėl vienoks ar kitoks tapatybės ideologijų konkurencijos Klaipėdos viešojo bendravimo erdvėje rezultatas – gana aktyvus klaipėdiečių dalyvavimas vyraujančią tapatybės ideologiją palaikančiuose ritualuose arba viešai bendraujamo reikšminio turinio ideologinis „grynumas“ – negali būti laikomas objektyvia klaipėdiečių savivokos atitinkamu laikotarpiu išraiška ar su ta išraiška tapatinamas, ypač tais atvejais, kai tapatybės ideologijų reikšminis turinys būdavo primetamas žmonėms naudojant smurtą ir prievartą (kaip buvo Klaipėdoje 4-ajame dešimtmetyje ir dar labiau Stalino valdymo metais Tarybų Sąjungoje). Akivaizdu, kad priklausomai nuo to, kokiai visuomenės daliai šis smurtas ar prievarta taikomi, susitapatinimo viešas demonstravimas dalies arba daugelio žmonių atveju turėjo būti deklaratyvus.

6. Nacionalistinių tapatybės ideologijų konkurencija būdinga tam laikotarpiui, kai nacionalistinės idėjos aktyviai naudojamos žmonėms sutelkti ir politiškai mobilizuoti. Keičiantis dominuojantiems motyvams, dėl kurių viešojo bendravimo erdvėje yra aktualizuojamas vienoks ar kitoks reikšminis turinys (ekonominės naudos gavimo motyvui nustumiant į antrą planą politinės naudos gavimo motyvą), keičiasi ir dominuojančios prisiskyrimo ir atskirumo demonstravimo formos: būtinybę pademonstruoti savo nacionalinę priklausomybę keičia būtinybė susitapatinti su greitai kintančiu „skonio“, „stiliaus“, „mados“ reikšminiu turiniu. Klaipėdoje šis pokytis, būdingiausias XXI a. pirmajam dešimtmečiui, nustelbė tapatybės ideologijų konkurencijos viešojo bendravimo erdvėje aktualumą.

Trumpos žinios apie doktorantą

Vasilijus Safronovas 2002–2006 m. studijavo Klaipėdos universitete pagal pagrindinių universitetinių istorijos studijų programą. Apgynęs baigiamąjį darbą „Klaipėdos miesto administravimas 1945–1970 m.“, 2006 m. įgijo istorijos bakalauro kvalifikacinį laipsnį. 2006–2007 m. pagal individualų studijų planą studijavo Klaipėdos universitete, Baltijos šalių istorijos magistrantūros studijų programą. Apgynęs baigiamąjį darbą „Santykis su praeitimi pokario Klaipėdoje: atminimo politika ir paminklo-sauga“, 2007 m. įgijo istorijos magistro kvalifikacinį laipsnį ir įstojo į jungtinę Lietuvos istorijos instituto ir Klaipėdos universiteto istorijos krypties doktorantūrą.

2005–2006 m. Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute vykdė Užsienio santykių instituto (*Institut für Auslandsbeziehungen*, Stuttgartas, Vokietija) finansuotą projektą „Šeimos albumų istorija (-os). Klaipėdos krašto pokario laikotarpis 1944–1960 m.“. 2008 m., gavęs Goethe-Institut stipendiją, stažavosi Berlyne. Nuo 2008 m. dirba dėstytoju Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedroje asistento pareigose (dėstyti dalykai: Klaipėdos miesto ir regiono istorija; Istoriografijos istorija ir teorija; Europos istorija XIX amžiuje; Paveldosaugos įvadas). 2008–2009 m. pagal autorines sutartis su Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutu rengė straipsnius „Mažosios Lietuvos enciklopedijos“ IV tomui (parengti apie 22 aut. lankai teksto). Nuo 2009 m. dalyvauja Lietuvos istorijos instituto moksliniuose projektuose, susijusiuose su disertacijos tematika. Nuo 2010 m. Lietuvos istorijos instituto jaunesnysis mokslo darbuotojas.

Nuo 2010 m. V. Safronovas yra Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto Tarybos narys.

Disertacijoje nagrinėjama problematika doktorantūros studijų metais pristatyta 3 tarptautinėse konferencijose (Vilniuje, Klaipėdoje, Nidoje), 1 Lietuvos istorikų konferencijoje Klaipėdoje (doktorantas buvo vienas jos organizatorių), 2 tarptautiniuose seminaruose (Kaliningrade, Berlyne), 4 vietinio masto seminaruose (Vilniuje ir Klaipėdoje), Antrajame Lietuvos istorikų suvažiavime, 2009 m. surengtame Klaipėdoje.

Kontaktai: Klaipėdos universiteto Istorijos katedra, Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda, el. paštas: safronovas@gmail.com.

**A list of publications of the candidate on the issues investigated in
the dissertation /**

Doktoranto mokslo straipsnių disertacijos tema sąrašas

- SAFRONOVAS, Vasilijus. Der Anschluss des Memelgebietes an Litauen. Die Tilsiter Akte und der Aufstand als Symbolen des Legitimationsmythos. *Annaberger Annalen*, 2009, Nr. 17, S. 5-40.
- SAFRONOVAS, Vasilijus. Antrojo pasaulinio karo įvykiai Rytų Prūsijoje Klaipėdos krašto ir Kaliningrado srities atminimo kultūroje. In *Antrojo pasaulinio karo pabaiga Rytų Prūsijoje: faktai ir istorinės įžvalgos* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. XVIII). Sud. A. L. ARBUŠAUSKAITĖ. Klaipėda, 2009, p. 87–108.
- SAFRONOVAS, Vasilijus. Atminties orientavimas ir mentalinis Klaipėdos integravimas Lietuvoje XX amžiuje. In *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo-Ribbentropo. Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos Lietuvoje Vidurio ir Rytų Europos kontekste*. Sud. A. NIKŽENTAITIS. Vilnius, 2010 [in print / spausdinama].
- SAFRONOVAS, Vasilijus. Dominavimo raiškos praeities reprezentavimo diskurse / Expressions of domination in the discourse of the representations of the past. In *Fotografijos, istorijos, žemėlapiai / Mapping Lithuanian Photography: Histories and archives*. Ed. by V. MICHELKEVIČIUS, A. NARUŠYTĖ, L. MICHELKEVIČĖ. Vilnius, 2007, p. 137–159.
- SAFRONOVAS, Vasilijus. Identitätskonflikte, Symbolwerdung der Grabstätten und der Kult um die Befreier in Memel/ Klaipėda des 20. Jahrhunderts. *Annaberger Annalen*, 2008, Nr. 16, S. 205-226.
- SAFRONOVAS, Vasilijus. Klaipėdos užėmimo istorijos 1944–1945 metais kontroversijos. In *Antrojo pasaulinio karo pabaiga Rytų Prūsijoje: faktai ir istorinės įžvalgos* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. XVIII). Sud. A. L. ARBUŠAUSKAITĖ. Klaipėda, 2009, p. 127–150.
- SAFRONOVAS, Vasilijus. Kultūrinė atmintis ar atminimo kultūra? Kultūrinės atminties teorijos taikymo modernių laikų tyrimams problemos. In *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo-Ribbentropo. Atminties ir atminimo kultūrų transformacijos Lietuvoje Vidurio ir Rytų Europos kontekste*. Sud. A. NIKŽENTAITIS. Vilnius, 2010 [in print / spausdinama].

- SAFRONOVAS, Vasilijus. „Lietuviškosios“ praeities aktualizavimas kaip tapatumo orientacijos raiška pokario Klaipėdoje. *Lietuvos istorijos metraštis* 2007/2. Vilnius, 2008, p. 59–84.
- SAFRONOVAS, Vasilijus. „Memelenderių“ daryba, arba ideologinis 1939 m. Klaipėdos krašto aneksijos parengimas. In *Klaipėdos krašto aneksija 1939 m.: politiniai, ideologiniai, socialiniai ir kariniai aspektai* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. XXI). Sud. S. POCYTĖ. Klaipėda, 2010, p. 32–68.
- SAFRONOVAS, Vasilijus. Praeities panauda palaikant lietuvišką tapatumo orientaciją tarpukario Klaipėdoje. In *Nauji požiūriai į Klaipėdos miesto ir krašto praeitį* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. XVII). Sud. S. POCYTĖ, V. SAFRONOVAS. Klaipėda, 2008, p. 79–99.
- SAFRONOVAS, Vasilijus. Santykio su praeitimi bruožai Klaipėdos mieste XX–XXI amžių sandūroje. *Istorija*, 2009, t. LXXVI, p. 39–53.
- САФРОНОВАС, Василиус. О тенденциях политики воспоминания в современной Литве. *Ab Imperio: Studies of New Imperial History and Nationalism in the Post-Soviet Space*, 2009, № 3: *Maison des sciences de l'Homme: науки о человеке в империи*, с. 424–458.
- BARTNINKAS, Saulius; SAFRONOVAS, Vasilijus. Klaipėdos krašto gyventojų pronacistinių orientacijų XX a. 4-ajame dešimtmetyje vertinimo problema. In *Nauji požiūriai į Klaipėdos miesto ir krašto praeitį* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. XVII). Sud. S. POCYTĖ, V. SAFRONOVAS. Klaipėda, 2008, p. 101–120.
- MAČIULIS, Dangiras; NIKŽENTAITIS, Alvydas; SAFRONOVAS, Vasilijus. L'appropriation symbolique d'une ville multiculturelle: les cas Kaunas, Klaipėda et Vilnius. In *Villes baltiques. Une mémoire partagée* (Revue Germanique Internationale, 11/2010). Sour la dir. de M. ESPAGNE. Paris, 2010, p. 41–60 [Unimproved Lithuanian version of article/ ankstesnė teksto versija lietuvių kalba: MAČIULIS, Dangiras; NIKŽENTAITIS, Alvydas; SAFRONOVAS, Vasilijus. Simbolinis daugiakultūrio miesto užvaldymas: Kauno, Klaipėdos ir Vilniaus atvejai. In *Naujasis Vilniaus perskaitymas: didieji Lietuvos istoriniai pasakojimai ir daugiakultūrinis miesto paveldas*. Sud. A. BUMBLAUSKAS, Š. LIEKIS, G. POTŠENKO. Vilnius, [2010], p. 105–129].

Klaipėdos universiteto leidykla

Vasilijus Safronovas

THE COMPETITION OF IDENTITY IDEOLOGIES IN A CITY
OF SOUTH-EASTERN BALTIC SEA REGION: THE CASE-STUDY
OF KLAIPĖDA IN THE 20TH CENTURY

Summary of Doctoral Dissertation

TAPATYBĖS IDEOLOGIJŲ KONKURENCIJA PIETRYČIŲ BALTIJOS JŪROS
REGIONO MIESTE: XX AMŽIAUS KLAIPĖDOS ATVEJO TYRIMAS

Daktaro disertacijos santrauka

Klaipėda, 2010

SL 1335. 2011 01 10. Apimtis 3,25 sąl. sp. l. Tiražas 70 egz.

Išleido ir spausdino Klaipėdos universiteto leidykla, Herkaus Manto g. 84, 92294 Klaipėda

Tel. (8 46) 398 891, el. paštas: leidykla@ku.lt; interneto adresas: <http://www.ku.lt/leidykla/>

